

Yıl: 10 Sayı: 38 Fiyat: 15.000.000.-TL TEMMUZ-AĞUSTOS-EYLÜL '04

MOTİF

Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Dergisi ISSN 1303 - 4146

38

EKOL

Diamond is diamond

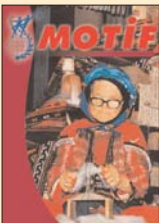
ESTABLISHED SINCE 1969

KAMEROĞLU
Gold & Jewellery

www.ekolgold.com.tr / www.kameroglu.com.tr

Çuhacian Sokak No: 20 Kapalıçarşı-İSTANBUL Tel: (+90 212) 526 55 74 pbx Faks: (+90 212) 519 04 05

2 Avrupa Birliği'ne Girerken

4 Adana Halk İnançları İçinde Nazara Bağlı Hastalık, Ölüm Anlatıları ve Bunlardan Korunmak İçin Uygulanan Yöntemler

10 Tasarım

14 Halk Kültüründe Yeni Bir Kavram "İnanış"

18 Türk Mutfak Kültüründeki Değişim

24 Edirne Tatarlar Köyü Çeyiz Geleneği

28 Azerbaycan Giyim-Kuşam ve Takı Sanatı

30 Giresun'da Giyim-Kuşam ve Kadın-Erkek Kıyafetleri

34 Sedef ve Sedef Kakmacılığı

36 Motif'ten Haberler

Avrupa Birliği'ne Girerken

*M*otif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı'nın hizmetlerine başladığı ilk gün: "Ne mutlu ayağı yere basıp, dününü inkar etmeyenlere ve onu yaşatanlara. Ne mutlu gözünü ufka dikip, onun derinliklerinde insanlığa yeni ufuklar açanlara" diyerek, Motif Vakfı'nın kuruluşu ile duygularını ifade eden Prof. Dr. Mehmet Zeki KUŞOĞLU'nun bu sözleri, bir tarihin ifadesidir.

Dünü inkar etmeden, bugünü yaşayabilmek, atılan her adımda, geleceğe dair yeni ufuklar açabilmek, insanoluğunun en büyük erdemlerinden birisi olsa gerek.

Motif Vakfı da, Türk kültürünün yaşatılıp yaygınlaştırılması ve uluslararası platformlarda kültürel değerlerimizin, hak ettiği şekilde tanıtılması ve yaşatılması adına hizmet etmektedir.

Bu düşünceye olan inancımızla, yaptıklarımız yapacaklarımızın teminatı olacaktır.

Değerli okurlar, var olan bir oluşumu daha ilerilere götürmek, elbette ki büyük bir başarıdır.

Ancak asıl başarı, gücünü insan yüreğinin saflığından ve temizliğinden alan bir sivil toplum kuruluşunun, kültüre hizmet için çıktığı yolculukta, bugün olduğu gibi gelecekte de, cesurca yeni ufuklara açılabilmesi ve bunu yaparken de, hiçbir çıkar güdüsü içerisinde olmadan, yalnız kültüre hizmet anlayışını prensip edinme olgusudur.

Kişiliklerin aşındırıldığı, hemen hemen her şeyin maddeye bağlandığı, çıkar ve rantların ön planda tutulduğu, açıkçası insanı insan yapan bir çok değerin bozulduğu günümüzde, sağlıklı düşünebilen beyinlere ve karşılıksız hizmet prensibini ilke edinen yüreklere ihtiyaç duyulmuştur.

Böyle bir görevin bilinci ve sorumluluğundan yola çıkarak bizler, dünyanın güzelliklerini yaşatmak ve yarınlara aktarabilmek için bir araya geldik.

Bizleri ayakta tutan gelenek ve göreneklerimiz, örf ve âdetlerimizi, kısacası kültürümüzü korumak ve emin adımlarla daha mutlu yarınlara taşıyabilmek için bu hizmet yolculuğunun içerisinde olduk.

Düğünlerimizi, oyunlarımızı, türkülerimizi, ağıtlarımızı, törenlerimizi, el sanatlarımızı ve daha bir çok değerlerimizi, kısaca bizi biz yapanlarımızı yaşatmak ve geleceğe aktarabilmek için bu hizmette biz de varız dedik.

Bugün geriye dönüp hizmet için yaptıklarımıza baktığımızda, bu kararımızın ve kararlılığımızın doğruluğunu bir kez daha gördük.

İlke ve prensiplerimizden taviz vermeden, yeni ufuklara açılabilmenin mutluluğunu hep birlikte paylaştık ve paylaşacağız.

Sizlerden aldığımız güç ve destek, başarımızın en büyük göstergesi oldu.

Değerli okurlar, Aşık Veysel'in:

" Her kim olursa bu sırna mahzar

Dünyaya bırakır ölmez bir eser"

dizelerinden hareketle, milleti millet yapan kültürel değerlerin öneminin sırrına vararak, bu değerler adına ölümsüz eserlere imza atabilenlere ne mutlu.

Dünü bilmeden, mutlu yarınlar inşa etmenin mümkün olamayacağına inançla, dününü bilen, tanıyan ve geleceğini de bu değerler üzerine başarıyla inşa edebilen, kendisiyle barışık, millet ve vatan sevgisiyle dolu bir gençliğe hizmet ediyor olmanın onurunu yaşamaktayız.

Birlik ve beraberliğin, dürüstlüğün ve mertliğin gücüne inanan Motif Vakfı'nın her üyesi, kültür adına bırakılacak ölümsüz eserlerin sayısını, sizlerden aldığımız güç ve destekle, devam ettirerek arttıracaktır...

Bu arada, gelecek nesillere ışık tutması amacıyla 17-18-19 Aralık 2004 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi çatısı altında gerçekleştireceğimiz "Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu" Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde, bizler için önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği müzakerelerinin yapılacağı 17 Aralık 2004, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde önemli bir tarihtir.

Avrupa Birliği ile gündeme gelecek olan bir çok konu içerisinde, bizler için önem taşıyan konulardan biri, farklı kültürlerin bir araya gelecek olmasıdır.

İşte bu sebeple, kültür değerlerimizi korumak ve yaşatmak adına, hepimize büyük görevler düşmektedir.

Birlik ve beraberliğin gücüne olan inancımızla, kültürümüzü korumak, yaşatmak ve yaygınlaştırmak adına Motif Vakfı'nın her yeni çalışmasında ve faaliyetinde bir arada olabilmek dileğiyle, saygılar sunuyorum.

M.Zeki BAYKAL

Zeki Baykal

On the path towards the European Union

On the first day that Motive Folk Dances Education and Instruction Foundation started its services on the date March 2004, our teacher Mehmet Zeki KUSOGLU who expressed his feelings related with foundation of Motive Foundation saying "Thank to those that come down to earth and do not deny yesterday and keep it alive. Thank to those that pores their glance to the peak point and open the new horizons", and his words are really very important for us.

Living today without denying yesterday, running towards the tomorrow with each step advanced, being able to open new horizons relating to the future are among the most crucial wisdoms of human being.

Motive foundation is a new horizon in order to keep alive and to introduce unique values in the deserved manners in the international platforms and to get Turkish culture widespread as well.

Our belief in this opinion will clearly appear in our studies to be realised in the future just as before in our studies we perform today as well.

Valuable readers of Motive, it is of course great success to take an existing entity to forward.

However the essential success for a non-governmental organisation that takes its power from the purity and cleanness of human heart to open itself to horizons in the future as well as today, in its travel for the purpose of rendering services for the culture, courageously and in doing this not to be in any kind of expectation of the material profit and drive of benefit, and taking the service approach only as a main principle.

Today that the personalities are abraded, almost everything is bound to material things, the benefits and interest are always in the front place, as a matter of fact most of the values of human beings are

corrupted, the need for the healthy brain and the hearts having the principle of unreturned services increased very much.

Well, we as Motive came together with the conscious and responsibility of such a duty and in order to keep alive the beauty of yesterday and transfer them to the future.

We have been in this travel of service to protect our habits, tradition, custom and in short our culture which maintains us as nation standing strongly and to convey them to the happier future with safe steps.

We declared our presence in this service to keep alive our ceremonies, folk dance and songs, laments, wedding feasts and handicrafts and lots of other values, that is to say the values making us a whole and to transfer to future.

When we look at the past and what we have done for rendering services to the culture under the same structure today we can see once again our determination and the accuracy of our decisions.

We have always shared and will share the happiness to be opened to the new horizons, without compensating from our principles.

The support and power we take from you today is the most important indicators of our achievement. This support and power reinforced our belief for the success once again and became a reason for us to move forward with safe steps.

Valuable readers, moving from the lines of Asik Veysel as follows;

"Everybody who is aware of this secret Remains an eternal work in the world"

We are aware of secret of importance of the cultural values that make the nation a nation and we hope we will perform eternal works in the name of such values.

Motive Foundation that believes that it will not be possible to construct the future without knowing about yesterday has the honour to render the services for youth which knows yesterday well and could suc-

cessfully construct tomorrow on these values, in peace with itself, and full of love of nation and country.

Each member of Motive Foundation that believes power of unity and cooperation, dependability and reliability will increase the number of the eternal works to be left behind for the sake of culture with power and support taken from your side.

Meanwhile, for shedding light to the future generations, International Symposium of Change in Folk Culture which we will perform under the structure of Kocaeli University between the dates 17-18-19 December 2004 is very important for us in the process of entering the European Union.

17th December 2004 on which the discussion of European union will be performed is an important date for the process of entering the European Union for Turkey.

One of the most important subjects for us among a lot of other matters to be put on agenda in the related discussion to be carried out with European Union is that different cultures will come together.

Because of this reason, all of us have crucial duties in order to protect and keep alive our cultural values.

With our belief for the unity and cooperation and with the hope to get together in each new study and activity of Motive Foundation, I present my kindest respects.

Adana halk inançları içinde NAZARA BAĞLI HASTALIK, ölüm anlatıları ve bunlardan korunmak için uygulanan yöntemler

Yrd. Doç. Dr. Zekiye Çağınlar
Çukurova Ünv. Eğitim Fak. Öğr. Üyesi

Nazar kelimesinin aslı Arapça'dır. Kelime Türkçe'ye asıl anlamından biraz uzaklaşarak geçmiştir. Araplar bizim kullandığımız anlamdaki nazar kelimesi karşılığında "İsabet'ül ayn" tabirini kullanmaktadırlar. Türkçe'de ise sözlük anlamı olarak bakma, bakış, göz atma, düşünce olan kelime, halk inançları dolayısıyla halk söyleyişi içinde göz değmesi, göze gelme anlamında kullanılmaktadır. Nazar kelimesi göz değmesi karşılığı olarak, nazar değmesi, nazara gelme, nefesi dokunma, kem göz, kem nazar şeklinde de kullanılmaktadır (Araz, 1995:167). İslam ülkelerinde de yaygın olan nazar anlayışına Araplar elayn, İranlılar bednezer, Hintliler sihir demektedirler (Örnek, 2000:167). Nazar inancının temelinde belli kimselerde bulunduğu inanılan, insanlara özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala-mülke hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakışlardan çıkan çarpıcı ve kimi zaman da öldürücü güç düşüncesi yatmaktadır (Örnek, 2000:169).

Günümüzde nazara inanan halk kadar, bu konuda araştırma yapan çeşitli alanlardan bilim adamları da bu konuda çeşitli düşünceler ileri sürmüşlerdir. Halk arasında nazarın nedeni sorulduğunda kıskanç, kötü niyetli kişilerin gözlerinin ya da sözlerinin kıskandıkları nesneye zarar vermesi diye açıklanmaktadır. Kimi bilim adamları da bu olayı bioenerji ile açıklamaya çalışmışlardır. Bu açıklamaya göre insanların gözlerinde morötesi ve kızılötesi ışınlar vardır ve bu ışınlar kızgınlık, hırs ve kıskançlık duygusuyla karşındaki kişiye aktarırsa o kişide ya da varlıkta tahribata neden olmaktadır. Çünkü bu enerji nedeniyle karşındaki varlığın biyolojik dengesi bozulmaktadır. Bu nedenle bol ürün veren tarla yanmakta ya da ürün bozulmakta, doğal afet gelmekte, çok güzel bir eşya kırılmakta, güzel insanların başına çeşitli hastalıklar, bünyesi zayıf sa da ölüm gelmektedir. Bu olumsuz gücün renkli gözlü insanlarda daha fazla olduğuna inanılmaktadır (www.hurafeler.com). Bugün Avrupa'da yapılan çalışmalarda, bunun psikokinezi olduğunu söyleyenler de vardır. Bu teze göre nazar, iyi niyet ve yoğunlaşmaya göre alıcı ile verici uç-

lardan geçen bir "ark" oluşturmaktadır. Gıpta, övünme, imrenme gibi dostça duygular, hatta ebeveynlerin çocuklarına aşırı sevgisi nazarın küçük dozda uğratma nedenidir. Asıl uğursuz nazar ise haset duygusundan geçer. Nazar duygusunda bu hasedin dozajı çok önemlidir. Haset duygusu ne kadar şiddetli olursa, nazarın gücü de o kadar şiddetli olmaktadır (Erbuğa, 1983:52). Rusya'da da nazar ile ilgili çalışmalar yapılmış ve günümüzde de çalışmalara devam edilmektedir. Burada yapılan çalışmalara göre gözlerin yaydığı bir elektromanyetik ışınlar vardır. Bu ışınların dalga boyu yaklaşık yüzde sekiz milimetredir. Yani radyo dalgalarıyla enfraruj (kızılötesi) dalgalar arasındadır. Bu yayılan elektromanyetik dalgalar canlı ya da cansız varlıklara zarar verebilmektedir (Kırca, 1986:1). Bakışın elektromanyetik etkisini destekleyen bir örneği de Elmalılı Hamdi Yazır vermektedir. "Kıskançlıklarından az daha Hz.Peygamber'i nazara uğratacaklar, aç ve kötü gözlerinin şerriyle ellerinden gelse onu helâk edeceklerdi. Demek ki, öfkenin bedende bir hükmü bulunduğu gibi, gözlerin de karşısındakine bakışlarına göre iyi veya kötü bir hükmü vardır. Kimi elektrik gibi dokunur çarpar, mıknaatıslar ve manyetize eder. Kimi de aldığı teessürle hasedinden bir gayze düşer, türlü türlü suikaste ve hilelere kalkışır ki, maddi veya manevi hangisi olursa olsun hedefine vardığı zaman, isabet-i ayn değmesi veya nazar tabir olunur. Bunun hakkında uzun uzadıya sözler söylenmiş, inkar edenler, ispat edenler olmuştur. Keyfiyeti ne olursa olsun isabet-i ayn vardır" (Yazır, 1992:5305). Görüldüğü gibi Yazır'a göre de, nazarın temeli kıskançlıktır. Bu duygu o kadar etkilidir ki Hz.Muhammed'e bile zarar vereceğinden endişe edilmiştir.

Dünya tarihi incelendiğinde de görülmektedir ki hemen her dönemde ve toplumda hurafe ve batıl inançlar var olmuştur. Kimi zaman din esasları ile bağdaşmayan, akla ve bilime uymayan, hatta farkına varmadan insanları gerçek inançtan uzaklaştıran bu batıl davranışlar, belirli bir toplumun özelliği niteliğinde değildir. Örneğin 17. yüzyılda dünyanın öküzü boynuzları üstündeki bir tepside durduğuna inan Avrupa, dünyanın yuvarlak olduğunu söyleyen Galileo'yu 1616'da ölüm cezası

na çarptırılmış, Galileo halkın önünde söylediklerinden döndüğünü belirttikten sonra engizisyonundan kurtulabilmiştir. Yine Avrupa'da skolastik dönemde yaygın olan cin inancı doğrultusunda tedavi edilemeyen hastalıklar, özellikle cüzzam, kutsal sayılan nesnelere bu hastalara dokundurulmalarıyla iyileşeceğine inanılmıştır. Rahibe Rosalina'nın da aynı şekilde hastaları uzun yıllar tedavi ettiği kemiğin sonradan keçi kemiği olduğu anlaşılmıştır. Yine aynı dönemde "The King's Evil" denilen bir hastalığın kralın dokunması ile iyileşeceğine inanıldığından kral 100 bin hastaya iyileşmesi amacıyla dokunmuştur (www.batilitikalar.com/avrupa).

Batıl itikatlar içinde yer alan nazar da çeşitli milletlerin inançları içinde önemli bir yer tutmuştur. Nedeni çözülemeyen aksilikler, çaresiz kalan hastalık ya da ölümler, ansızın yaşanan kötü olaylar ve güzel bir şeyin zarara uğraması nedeniyle yaşanan üzüntü başka toplumlarda da bizim inandığımız nazara benzer inançları doğurmuştur. Bunun kanıtı, Eski Mısır'a, Hititlere ait sergilerde çeşit çeşit nazar boncuklarının önemli yer tutmasını gösterebiliriz. Mısır Firavunu Tut-Enkh-Amon'un (Tutankamun) British Museum ve Kahire Müzesi'nde sergilenen takılar arasında lapis lazuli taşından yapılmış şaheser nazar boncukları bulunmaktadır. Ne yazık ki bu boncuklar beklentilerin aksine, nazardan koruma işlevi görmemiş ve Firavun henüz 18 yaşındayken bir cinayete kurban gitmiştir. Avrupalılar bu boncuklara "Evil's Eye" yani "Kem Göz" adını vermektedirler. (www.batilitikatlar.com/nazar)

Kötü niyetli kişilerin nazarlarının değmesini içeren başka milletlere ait pek çok anlatı da geçmişten günümüze Anadolu'da anlatılıp günümüze kadar taşınmıştır. Örneğin Cahiliye Araplarının nazara çok fazla inandığı, bu nedenle de çok fazla olayın yaşandığı, bazı kişilerin de bu konuda çok usta olduğu rivayet edilmektedir. Özellikle Beni Esed içinde bu özellikte kişiler çok fazlalığı ve bu kişiler semiz bir deve ya da yağlı bir sığır gördükleri zaman cariyelerine "Ey cariyeye, evden ölçüğü ve paraları al, şu hayvanın etinden bize et getir" demiş. O sırada hayvana nazar değdiği için cariyeye daha evden ayrılmadan hayvan yere düşer sahibi de onu boğazlamış. Böylece cariyeye hayvanın etinden satın alır getirirmiş. Başka bir rivayete

göre de Araplardan biri, iki veya üç gün yemek yemez aç kalırmış. Sonra çadırın perdesini kaldırarak beklermiş. Oradan bir deve veya bir koyun geçerken görürse "Bugün bu deveden daha güzelini görmedim" dermiş. Böyle söyleyince de hayvan birkaç adım atar ve hemen düşer ölmüş (Çelik, 12.Temmuz.2003).

Dünyanın pek çok yerinde köklü bir inanç oluşturan nazar, korkulduğu, önlenmek istendiği için de beraberinde korunma ve önleme pratiklerini de taşımaktadır. Özellikle en savunmasız çocuklar görüldüğü için, çocukları nazardan korumak için pek çok uygulama yapılmaktadır. Güney Almanya'da çocuklara nazar değmesin diye alına insan pisliği sürüldüğüne rastlanmaktadır (Çelik, 12.Temmuz.2003). İtalyanlar çocukların iç giysisini ters giydirmekte, İngilizlerde ise çocuklara parlak giysiler giydirilmemesine dikkat edilmektedir (www.batilitikatlar.com/avrupa).

Anadolu'da da kötü niyetli kişilerin kışkırdıkları canlı ya da cansız her şeye nazar değireceğine inanıldığından, bu kötü güçten korunmak için yapılan inanç pratikleri vardır. Malatya'da nazara karşı muska yazdırmak çok yaygındır. Nefesi keskin bir hocaya yazdırılan muska, çocuk içinse omzuna, hayvan içinse boynuna, yetişkin bireyse boynuna asılmakta, tarla ya da bahçenin ürünü korumak içinse toprağa gömülmektedir. Ayrıca nazara uğradığına inanılan kişilerin başında eli keskin, inancı kuvvetli biri, tuzu üç kez çevirerek dua okumakta ve bu tuzu sonra ateşe atarak yakmaktadır ya da kurşun dökülmektedir. Eve kaplumbağa kabuğu, tarlaya ya da bahçeye at, it, eşek kafası asmak, ürünü bol olacak tarlanın nazara gelmesini önlemek için etrafında davar gezdirip sonra bunu keserek orada eti dağıtmak, tarla, bahçe etrafında tezek yakmak da sık rastlanan pratiklerdendir. Nazar değmesinden endişe edilen canlı ya da cansız varlıklara, nazar boncuğu ve at nalı asmak ise bütün Anadolu'da olduğu gibi bu yörede de rastlanan en yaygın uygulamadır. Erzincan yöresinde de evlere at nalı, nazar boncuğu, çeşitli hayvanların kemiklerini asmak, çocukların üzerine yedi delikli mavi boncuk, para veya muska asmak nazardan korunmak için yapılan uygulamalardandır. Uşak'ta tuz okuyup ocağa atmak, kurşun dökmek, çeki karıştırmak denilen ocaklı bir kadının nazar değdiğine inanılan kişinin mendilinin

bir ucundan düğüm atıp, düğümlü yeri dirseğin altına alıp okuya üfleye karıştıyıp, bunu birkaç kez tekrarladıktan sonra Kulfuvala okunarak mendilin açılıp hastanın başına bir süre bırakılması uygulaması yapılmaktadır (Şahhüseyinoğlu, 2000:53-58). Elazığ yöresinde çocukların nazardan korunması için çocuklar sevilirken "çirkin çağa, pis çağa" gibi ifadeler kullanılmakta, çocuklara da yetişkinlere de nazar boncuğu, susuz yerde yetişen melhem ağacının küçük bir dalı, kurutulmuş köpek ya da leylek pisliği, çörek otu sarılmış bez, muska, birbirine yapışık badem çekirdeği asılmakta, nazar otu ve tuz ile tütsülenilmekte, kurşun dökülmektedir (Araz, 1995:167-178). Sivas yöresinde nazardan korunmak için çocukların üzerine, şap, sarımsak, yılan kemiği, çeşitli hayvanların pisliği, hurma çekirdeği, çeşitli hayvanların kemik ya da tırnakları, iğde ağacının el değmemiş dalları, yedi delikli mavi boncuk ile mavi bir bezin içine konulmuş 41 tane İhlas suresi okunmuş çörek otu takılmaktadır. Ayrıca nazardan korunmak için nazar boncuğu kadar akik, kehribar, üzerinde maşallah yazan takı, özellikle erkeklerde meşin bileklik takılmaktadır (Üçer, 1997: 167-170). Genel olarak Anadolu'ya bakacak olursak nazarlık olarak göz boncuğu, at nalı, hayvan kemiği ya da pisliği, üzerlik, muska, ağaç dalı takmak, üzerlik otu veya tuz ile okuyup ateşte tütsülemek, kurşun dökmek, bahçe ve tarlaya büyük baş hayvan başı asmak, kiskanç kişilerden uzak durmak, çocukları "çirkin" veya benzeri şekilde sevmenin yaygın olduğunu görmekteyiz (Örnek, 2000:169; Boratav, 1984:105; Akpınarlı, 1996: 161; www.batilitikatlar.com/nazar; www.hurafeler.com; Göçmen, www.nazar/korkmazgocmen/htm; Erbuğa, 1983:52; Çelik, 12 Temmuz 2003). Anadolu'da nazardan korunmak ya da nazarı değdiğine inanılan kişinin bu kötü etkiden kurtulması için yapılan yaygın bir tütsüleme de, nazarı değdiğine inanılan kişinin evinin eşliğinden veya elbisesinden, ayakkabısından, saçından gizlice alınan bir parçanın yakılmasıdır. Parçadan bütüne yönelen bu tütsüleme, tuz parlatma, üzerlik yakma veya çeşitli bitkileri yakma ile tütsüleme eski inançlardan günümüze kadar gelen kötü güçleri ateş ve dumanla etkisiz hale getirme inancının bir devamı şeklindedir (Kaya, 2001:217).

İslamî inanç içinde Hz.Muhammed'in nazarlık ya da benzeri şeyler takmak veya batıl pratikler uygulamanın şirk koşmak olduğunu, bu nedenle bunları takmış kişiden nazarlık koparmanın köle azat etmek kadar sevap olduğunu söylediği hadis kitaplarında yer almaktadır. Hz.Aişe'nin, Hz. Muhammed'in yatağına girdiğinde muavvizât (İhlas Felâk Nâs) okuyup vücuduna sürdüğünü söylediği rivayet edilmektedir. Başka bir rivayete göre de Hz. Muhammed'in "Bir kul her günün sabahında, her gecenin akşamında üç defa şu şekilde dua ederse o kişiye hiçbir şey zarar vermez. Bu : Bismillâhi lâ yedurru me'asmihi şey'in fil'ardı vela fi'ssemâi ve huve's-semiul-alîm duasıdır (Anlamı: İsmiyle beraber buldukça yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremeyeceğini Allah'ın ismiyle sabaha/akşama erdim. O her şeyi işiten ve bilendir) (Erbuğa,1983:52).

Anadolu'nun genelinde olduğu gibi Adana yöresinde de nazar inancı oldukça yaygındır. Bu inançla ilgili çeşitli korunma yöntemleri, pratikler geliştirildiği gibi nazara bağlı deyim, atasözü gibi kalıp sözler de oldukça yaygındır. Örneğin, yörede bu konuyla ilgili en sık rastlanılan kalıp söz "Bin yiyenin olsun, bir diyenin olmasın"dır. Çünkü insanın malının etrafında bulunan kişilerin yemesi ile tükenmeyeceği ama kıskanç bir sözün bu mala çeşitli şekilde zarar vereceğine inanılmaktadır. Başka bir kalıp söz de "Aç mezarı yoktur da genç mezarı çoktur" şeklindedir. Bu söze göre de insanın açlıktan ölmeyeceğine ama genç yakışıklı, yiğit, güzel, alımlı, zeki gibi toplum tarafından beğenilen özellikteki gençlerin kıskançlık duygularının hedefi olup nazardan ölebileceğine inanılmaktadır. Bununla bağlantılı bir inanış da mezarlıkta yatanların yarısından çoğunun nazardan ölmüş olduğudur. Yörede ani ve beklenmeyen ölümler, nedeni belirsiz hastalıklar, birden ortaya çıkan rahatsızlıklar, özellikle baş ağrımaları, insanın üzerinde ağırlık varmış gibi kendini hasta hissetmesi, aşırı esneme nazara bağlanmaktadır. Bu konuyla ilgili de yörede kime sorsanız kendinin, çok yakınının ya da tanıdığı birinin yaşadığı nazara bağlı hastalık veya ölümle ilgili bir olay anlatmaktadır. Çeşitli yaş gruplarından ve çeşitli eğitim seviyelerinden 60 kişi ile yapılan nazar inancı ile ilgili görüşmede, nazara inanmıyorum diyen olmamıştır.

18-20 yaş üniversite öğrencisi :

5 kadın, 5 erkek

25-45 yaş üniversite eğitim elemanı:

5 kadın, 5 erkek

25-45 lise mezunu :

5 kadın, beş erkek

35-50 yaş ilkökul mezunu :

5 kadın, 5 erkek

40-80 okuma yazma yok :

5 kadın, 5 erkek

25-45 üniversite mezunu : 5 kadın, 5 erkek

Bunların içinde özellikle üniversite mezunu olan ya da üniversite öğrencisi olanlardan "İnanıyorum ama..." diye çekince koyanlar olmakla birlikte, bu kişilerle yapılan konuşmanın devamında bunların da nazara bağlı bir anlatılarının mutlak olduğu tespit edilmiştir. Hatta nazarla ilgili çalışmalarda nazarın etkisi, verdiği zarar üzerine medyatik örnekler de verilmiştir. Ebru Gündeş'in ani beyin kanaması, Mehmet Ali Erbil'in "Kaçış Sendromu" denilen, ne olduğu ve neden kaynaklandığı tam olarak bilinemeyen hastalığı bile nazara olarak değerlendirilirken 19/Ekim/2003 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde yazar Selim İleri de, yazar Adalet Ağaoğlu'nun birkaç yıl önce geçirdiği trafik kazası ile yakın dönemde düşüp burnunu kırmış olmasını nazara bağlamaktadır.

Bu çalışma sırasında derlediğimiz nazara bağlı anlatıları, anlatının içeriğine göre hastalık ve ölüm olmak üzere iki gruba ayırdık. Derleme yapılan kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek gibi faktörleri farklılık göstermekle birlikte anlatılarındaki konunun içeriğinin neden-sonuç ilişkisinde ortaklık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu anlatılar şu şekildedir :

I.Hastalık Anlatıları :

Birinci kaynak kişimizin anlatımına göre, kişi genç yaşlarında babasından miras kalan tarlayı satması ile eline toplu para geçmesi ve çalıştığı iş yerinden ikramiye alması kaynının hoşuna gitmemiştir. " Hadi iyisin yine, acıyan bize acısın" gibi cümlelerle, bu para durumundan hoşlanmadığını dolaylı yoldan dile getirmiştir. Eline para geçmesinden kısa bir süre sonra kaynak kişi aniden hastalanmış. Adana'da hastanede yatıp uzun süre tedavi görmesine rağmen düzelme olmayınca Ankara'ya gitmiş. Orada da kanser ihtimali üzerine uzun tetkiklerden geçmiş sonunda bağırsak koliti diye bir teşhis konulmuş. Anlatıcının karısı eşinin hastalığı nedeniyle doktordan çare bulamayınca, hocaya gitmiş. Hoca nazar olduğunu söyleyince okuyup, kurşun döktürmüşler. Adam sağlığına kavuşmuş ama para tükenmiş. Bugün bile anlatıcı kişi başına gelenlerin kaynının nazarından olduğuna inanmaktadır (K1). Bir başka anlatıcı, eli şekil olarak problemlili doğan çocuğunun bu rahatsızlığının nedenini, komşusunun kıskançlığına ve nazarına bağlamaktadır. Anlatıcıya göre apartmanda iki oğlu olan bir bayan, üçüncü çocuğuna hamiledir ve iki erkek çocuktan sonra üçüncüyü kız istemektedir. Anlatıcı da ikinci çocuğuna hamiledir ve aynı dönemde ultrasounda bebeklerin cinsiyetlerini öğrenirler. Komşunun yine oğlu, anlatıcının kızı olacaktır. Bunun üzerine komşu bebeğin cinsiyetinin sorumlusu bu kişiymiş gibi tavır alır, "Kıskanıyorum işte ne yapayım elimde değil" demektedir. Sonuçta çocuklar doğduğunda kız olan bebeğin bir elinin diğer ele göre küçük ve perdeli olduğu görülür. Bütün bu olumsuzluklar alt komşunun kıskançlığına ve nazarına bağlan-

maktadır. O günden sonra da iki komşu bir daha konuşmazlar (K2). Üçüncü anlatıcımız doktordur. Anlatıcımız annesinin, komşularının ve ailesinin nazarından aylarca hasta yattığını anlatmaktadır. Anlatıcımızın tıp fakültesini kazandığı yıl, kardeşi de avukat olarak mezun olmuştur. Bunun üzerine çevrelerindeki “Ne güzel seninkiler okuyor, bizimkilerde iş yok” diyerek ailenin çocuklarının başarısını kıskanmışlardır. Çocuklarının sevincini yaşayamadan annede, şeker hastalığı ve ülser çıkmış. On beş kilo birden vermiş. Tedavi olduğu süreçte hocalara da okunmak için gitmiş, aynı zamanda kurşun döktürmüştür. Bütün bunların sonunda kadın sağlığına biraz kavuşmuş. Yaşadıkları sıkıntının nedeninin nazar olduğuna inandıklarından da o günden sonra kolay kolay iyi ve güzel yaşadıkları bir şeyi çevreleriyle paylaşmamışlar (K3). Başka bir anlatıcı da birlikte çalıştığı bir arkadaşının nazarı nedeniyle nasıl bir migren krizi yaşadığını anlatmıştır. Anlatıcıya göre arkadaşı son derece kıskanç biridir. Bu nedenle de zaten çalıştığı yerdeki kişiler bu özelliğini bilmekte, biraz çekinerek ona yaklaşmaktadırlar. Anlatıcımız da işten sonra gideceği bir düğün için iş yerine yeni kıyafet ve kuaförde yaptırılmış saçlarıyla geldiğinde, bu arkadaşının kendisini tepeden tırnağa süzdüğünü ama ne hayırlı olsun ne de güzel olmuşsun gibi bir cümle kurmadan yanından uzaklaştığını anlatmaktadır. Bu bakıştan yarım saat sonra anlatıcı ağır bir baş ağrısı yaşamaya başlamış, ne kadar ilaç almışsa da fayda etmemiş. Ağrının şiddetinden yüzü kıpkırmızı olup, kusmaya başlayınca da eve gitmek zorunda kalmış. Evde annesi üzerinde tuz çevirip, nazar duası okuyunca kendisi de annesi de saatlerce esnemişler. Ertesi güne bir rahatsızlığı kalmamış ama o günden sonra da nazar boncuğunu takmadan işe gitmemiş (K4). En fazla çocukların nazara geldiğine inanıldığından çocuk üzerine anlatılan nazarla ilgili olay da pek çoktur. Bunlardan birine göre anlatıcının oğlu normal kiloda bir bebek olarak doğmasına rağmen, kısa sürede anne sütünün de yaraması nedeniyle kilolu bir bebek olmuş. Etraftaki insanların “Ne güzel tombiş tombiş” ya da “kaç aylık” diye sorduklarında “Altı aylık” cevabını alınca “Yaa ben bir yaşındadır diye düşünmüştüm”, “Benimki de altı aylık ama ağzından dök burnun-

dan dök, yaramıyor” sözleri üzerine çocuk bir gece havale geçirmiş. Gece yarısı acile zor kavuşturulan çocuk uzun uğraşlar sonunda ateşi düşürülerek tehlikeyi atlattı. Anne o sırada adaklar adanmış ve nazardan olduğuna inandığı için de bildiği bütün duaları nazar bOLSUN diye okumuş. O günden sonra da çocuğunun ayını da büyük söylemiş, üzerinden de nazar duası yazılı muskayı eksik etmemiş (K5). Bir öğretmenin de annesinin üst üste geçirdiği kazaların nedeninin nazar olduğuna inandığını söylemiştir. Kendisi öğretmendir ve tayini Adana’ya çıkmıştır, erkek kardeşi bilgisayar mühendisliğini, kız kardeşi de tekstil mühendisliğini bitirmiştir. Bu olaylar yakın tarihlerde olmuştur. Anlatıcımız aynı dönemde annesinin banyoda düşerek kafasını yarıp dikiş atıldığını, iki gün sonra salonda düşerek kaşını yardığını ve bunun için doktora götürürlerken ise kaza yapıp arabalarının ön tarafının parçalandığını anlatmaktadır (K25).

II.Ölüm Anlatıları :

Hastalıklar kadar, nazara bağlanan ölüm anlatıları da oldukça yaygındır. Bu anlatılara göre kötü göz, kem bakış kişiyi mezara kadar götürmektedir. Yaptığımız araştırmada derlediğimiz anlatıların önemli bir kısmını nazara bağlanan ölüm anlatıları oluşturmuştur. Anlatıcımızın birinin anlattığına göre annesinin bebekleri güzel ve toplu olmuştur. Annesi ile aynı dönemlerde doğum yapan yengesinin çocukları da zayıf. Anlatıcımızın annesi üçüncü çocuğuna hamile kalmasından bir süre sonra yengesi de hamile olduğunu öğrenmiş. Kısa zaman aralıklarıyla doğum yapmışlar. Anlatıcımızın annesi ikiz kız doğurmuş, yenge de bir erkek. Kızlar ikiz olmasına rağmen topluymuş. Özellikle anlatıcının kardeşi olan diğer bebek sarışın ve mavi gözlüymüş. Yenge de sürekli “Aynı sülalenin çocuklarını doğuruyoruz seninkiler niye ay gibi” deyip duruyormuş. Beş aylık olduklarında sarışın olan bebek aniden hastalanmış. Ateşlenmiş, ne yapmışlarsa ateşi düşürememişler. Anne çocuğu alıp köydeki ziyarete gitmiş. Orada dua ederken içi geçip uyuyunca rüyasında anneye kefen vermişler, bu çocuğuna lazım olacak diye. O gece bebek zorla uyutulduktan sonra sabaha karşı anne yanına gittiğinde öldüğünü fark etmiş. Anlatıcımız, kardeşinin ölümünden sonra annesinin amcasının karısı ile

onun nazarı değip, bu nedenle çocuğunun öldüğüne inandığından bir daha hiç konuşmadığını söylemektedir (K6). Üniversitede öğretim görevlisi olan bir başka anlatıcı da Almanya’da çalışan ağabeyinin babasına para göndermesi yüzünden nazara geldiklerini anlatmaktadır. Bu olaya göre, baba oğlunun gönderdiği parayı onun adına yatırım yaparak arttırmaktadır. Ev, dükkan ve aynı yıl araba da alınca özellikle aileden olan kişilerin bu olayı çok kıskandıklarını, haklarında o dönem çok konuşulduğunu söylemektedir. Evde kimsenin olmadığı bir gün, üniversite öğrencisi olan, aynı zamanda karate sporuyla profesyonel olarak ilgilenen kardeşinin, salonda antrenman yaparken düşüp kafasını kapı girişindeki mermer çarptığını, olay olur olmaz hastaneye götürülmeyip, o halde saatler sonra bulunduğu için de beyin kanamasından öldüğünü söylemektedir. Kardeşinin beyin kanamasından ölmesinin nedeni olarak da eve uğrayan nazardan dolayı olduğuna inanmaktadır. Buna kanıt olarak da, kardeşinin ölümünden sonra mutfak kapısının üzerinde bir muska bulunduğunu, bunun hocaya okutulduğunda tez zamanda nazara gelip, evin içinde huzurun ve sağlığın bozulması için yapıldığının öğrenildiğini söylemektedir (K7). Gürbüz ya da yaşına göre zeki olan çocuklar üzerine anlatılan pek çok nazar anlatılarından birinde de, anlatıcımız kızının zekasından dolayı nazara gelerek öldüğüne inanmaktadır. Anlatıcımız dört yaşındaki kızının çok zeki ve çok güzel olduğunu bu nedenle de karşı komşusunun sürekli “Büyümüş de küçülmüş” dediğini söylemektedir. Bir gün çok güzel giydirdiği kızını, ağabeyinin kızının doğum gününe götürürken yine bu kadının, kızının söylediği sözler üzerine nazar ettiğini, bu yüzden de o akşam kızının kalbinin çatlayarak öldüğüne inanmaktadır. O güne kadar düzenli doktor kontrolünde olduğu halde hiçbir rahatsızlığı olmamış kızının o gece aniden ölmesi, doktorların da kalbi delikmiş demelerini, nazardan kalbinin çatlamasına bağlamaktadır (K8). Bir başka anlatıcı da ablasının nazardan öldüğünü anlatmıştır. Anlatıcımız annesinin ablasını, on beş yaşındayken doğurduğunu, babası o dönemde askerde olduğu için de ekonomik durumlarının pek iyi olmadığını söylemektedir. Sadece anne sütüyle beslenen ablası dikkat çekecek kadar kilolu ve güzel bir bebek

olunca, çocuğu olmayan karşı komşuları sürekli “Allah kimine akıtıyor kimine bakıtıyor” diyor- muş. Yine bunu söylediği bir akşam sağlıklı ola- rak yatırılan bebek, sabah beşiğinde ölü olarak bulunmuş. Hiçbir hastalığı ya da ölüme neden olacak bir durum olmadığı için, çocuğun nazardan çatlayarak öldüğüne inanmaktadırlar (K9). Nedeni nazara bağlanan bir başka ölüm anlatısı ise at ile ilgilidir. Anlatıcının babasının şahit olduğu olay elli yıl önce yaşanmış. Köyün kahvesin- de oturulurken, karşıdan üzerinde binicisiyle çok güzel bir atın yaklaştığını görmüşler. Orada otu- ranlardan biri “Ben şu gelen atı çatlatırım” de- miş. Kahvede bulunanlar inanmayınca “Bakın şimdi nasıl çatlatıyormuşum” dedikten sonra “Ata bak küheylan mübarek” demiş. At birkaç metre gittikten sonra aniden yere yıkılıp kalmış. Yanına gidip bakmışlar ki at çatlayarak ölmüş. Bunun üzerine atın sahibi “Atım nazardan çatladı, kim göz etti” deyince olayı anlatmışlar. Adam da “Vay be göze bak göze” demiş. Aniden atı çatlatan ada- mın gözleri kanlanmaya başlamış. Adam “Senin gözün öldürürse benimki de süründürür” demiş. O günden sonra da ata nazar eden adamın gözleri ne kadar doktorlara gitse de düzelip sağlığına ka- vuşmamış (K10).

Adana yöresinde nazar inancına bağlı anlatılar ve inançlar bu kadar yaygınken, nazardan korun- mak için uygulanan pratikler de aynı oranda çeşit- lilik göstermektedir. Nazardan korunmak ya da uğranılan nazarı canlı veya cansız varlığından atmak için uygulanan pratikleri sıralayacak olursak şu şekildedir :

1. Kişinin kendi üzerinde, evinde, arabasında, büyük ya da küçük baş hayvanında, evcil ev hay- vanında nazar degeceğinden korktuğu eşyasının (buzdolabı, çamaşır makinası, bilgisayar, müzik seti vs.) üzerinde nazar boncuğu bulundurulması
2. Sabah namazı okunurken kesilen iğde ağacının dalının, özellikle bebeklerin hatta yetişkinlerin üzerine çengelli iğneyle takıl- ması (K11)
3. Cevşen, Nazar duasının üstte bu- lundurulması (K13, K14, K15, K16)
4. Ayete'l Kürsi duasının evden çık- madan okunması (K13, K14, K15, K16)
5. Akik taşlı yüzük ya da kolye ta- kılması ki burada akik taşının vücuda temas etmesine dikkat edilmektedir. (K5, K8)
6. Tüyü bitmedik yetim denilen anne karnındayken babasını kaybetmiş kişilerin eşyalarının kişinin üzerinde bulundurulması (K17)
7. Çocukların “Çirkin” diye sevilmesi
8. Annenin çocuğuna nazarının çabuk degece- ğine inanıldığı için çok heyecanla sevmemeye dikkat edilmesi
9. Bebeğin ilk kakalı bezinin evin eşğine gö-

mülmesi. Böylece üzerinden geçen herkesin kötü güçleri kapıda bırakacağına inanılması (K19, K20)

10. Bebeğin yakınında süpürge bulundurulması
11. Şap, cıva, taşınması (K6)
12. Güzel bir şey karşısında “Maşallah, Allah esirgesin” denmesi
13. Tarla ya da bahçelerin ürünün nazardan korunması için uzun zaman önce ölmüş kuru kafa halinde kalmış eşek, köpek, inek başının bir sırı- ğa takılması (K21)
14. Güzel, övücü sözler, iltifatlardan sonra ya da bakışında hasetlik olduğu hissedilen kişilere fark ettirmeden poponun kaşınması, bu yapılır- ken de “Gözün göğ taşa da g...ün yere yapışa” denmesi (K5, K9)
15. Nazar değdiğine inanılan kişinin başında üç kez tuz çevrilerek dua okunup bu tuzdan nazar değen kişiye yalıtılıp kalanın bir kısmının suya atılıp, bir kısmının ateşte yakılması
16. Tuz ve soğan kabuğunun yakılarak kişinin bunların dumanında tütsülenmesi (K22, K24)
17. Üzerlik otunun ateşte yakılarak ev halkı- nın ve evin içinin bu otun dumanıyla tütsülenil- mesi (K23, K24)
18. Nazarının değdiğine inanılan kişinin sa- çından, ayakkabısından ya da üzerindeki her han- gi bir şeyden fark ettirmeden kesilen parçanın ateşte yakılarak bunun dumanıyla nazar değdiği- ne inanılan kişinin ya da değmesin diye evin tütsülenmesi (K22)
19. Günlük (Künlük, Bahur) yakılarak bunun dumanıyla nazar değen kişinin ya da evin tütsü- lenmesi (K19, K20)
20. Kurşun dökülmesi (Bu pratik üç aşamalı olarak yapılır, kurşun eritilip başı beyaz örtü ile kapatılmış kişinin üzerinde suya dökülür, bu ilk aşamadır, burada sudaki kurşunun şeklinden na- zar eden kişinin eşkali ve nasıl bir ortamda değdi- ği tespit edilir, kurşun tekrar eritilir aynı şekilde suya dökülür burada amaç bu kötü gücü kovmak- tır. Kiş kiş kiş diye sesler çıkarılır dua okunur. Üçüncü aşama aynı işlemin tekrarıdır fakat bura- da kötü güçler, nazar edene yönlendirilir). Kurşun dökülürken “Elemterefiş/ kem gözlerle şiş” den- mesi. (K8, K11)
21. Mum dökülmesi ki bu işlemin uygulanış şekli kurşun dökmenin aynıdır. (K8, K11)
22. Her birinin üzerine 3 Kulhu 1 Enam du- asının okunduğu kırk bir karabiberin yakılıp bu- nun dumanıyla nazar değen kişinin ve bulunduğu evin tütsülenmesi (K18)
23. Nazar değdiğine inanılan kişinin başında dua okunduktan sonra “ Azara bozara göz edenle- rin/ gözbebekleri bozara/ aynıl şak şak/ aynıl tak tak/ havuğun kovuğundan/ çirkin gitsin kovu- ğundan “ denmesi (K12) veya karşıdakine şaka ol- sun diye esprili bir yaklaşımla “İyi nazar kötü na- zar/ iyi olursa kalkar gezer/ iyi olmazsa işte mezar” denmesi (K8)

24. Nazar değdiğine inanılan kişinin yıkanması (K8)

25. Yaşlı ve kuru bir ağacının içinin oyularak ya da ağaç oyuksa bu oyunun içinden nazar değen çocuğun üç kez geçirilmesi (K15, K16)

26. Nazar değdiğine inanılan kişinin insan ya da hayvan çişinin üzerinden atlatılması (K8, K13)

27. Nazar değen kişi ya da nazar değeceğinden endişe edilen kişinin üzerinden atlanacak kadar büyük yakılan bir ateşin üzerinden üç kez atlatılması (K16)

SONUÇ :

Batıl inançlar içinde en yaygın olan nazar, her toplumda ve her devirde varlığını korumuştur. Dünyada çeşitli milletlerin çeşitli dönemlerinde rastlandığı gibi, Türklerde de İslâmiyet öncesi olduğu gibi, İslâmiyet sonrasında da etkisini kaybetmemiştir. Hz.Muhammed'in "Nazar gerçektir." demesi, bu inancın dini yönden de dayanağı olmuştur. Fakat Hz.Muhammed'in nazarı kabul etmesine rağmen, nazardan korunmak için yapılacak çeşitli pratiklerin ve takılan eşyaların günah olduğunu söylemesi, nazardan korunmak için takılan boncuk ya da çeşitli nesnelere ile yapılan özellikle tütsüleme pratiklerinin ortadan kalmasını sağlayamamıştır.

İnsanların çaresizliğinin, önüne geçemedikleri, nedenini bilemedikleri durumların oluşturduğu nazar inancı, geçmişten günümüze kadar her yaştan, her cinsiyetten, her eğitim durumundaki insanların inancı içinde az ya da çok yer almaktadır. Kimi zaman hastalığın, ölümün, kazanın, çeşitli canlı cansız varlıkların uğradıkları zararın nedeni bilirse de kişinin suçu kendi üzerinden atmak, sorumluluk almak istemek gibi nedenlerle de olaylar nazar inancına bağlanabilmektedir. İhmal ya da dikkatsizliği kabul etmek yerine nazar olduğunu söylemek olaya hem mistik bir görüntü vermekte hem de suçu olayı gerçeklerden uzaklaştırırken olayın failinden de uzaklaştırmaktadır. Böylece suç ve sorumluluk , çocuğunu zamanında doktora götürmediği için hastalanan kimi zaman bu nedenle çocuğu ölen anneden, dikkatli davranmayıp hastalığa ya da kazaya maruz kalan kişiden uzaklaştırılmaktadır. Nazar inancı kimi zaman rahatsızlığın erken teşhis edilip önlenemesine de engel olmaktadır. Nazardır diye okutu-

lup, ziyarete götürülerek bu kötü etkiden kurtulması beklenen kişi, geç kalınca erken teşhiste önlenilecek bir hastalık nedeniyle ölebilmektedir.

Çeşitli batıl itikatlar, eğitilmiş kişiler arasında ya da gençler arasında görülmezken nazar inancı eğitim, yaş, cinsiyet fark etmeden ortaklık göstermektedir. Üstelik bu ortaklığı Anadolu'nun bütününde de görebilmekteyiz. Nazar inancının yaygınlığı, buna bağlı anlatıların olması ile nazardan korunma ve nazarı uzaklaştırmak için uygulanan pratikler de Anadolu'da ortaklık göstermektedir. Üzerlik otunun ve tuzun yakılıp tütsü olarak kullanılması, nazara uğradığına inanılan kişiye kurşun dökülmesi, nazarı değdiği düşünülen kişinin eşyasından bir parçanın fark ettirmeden alınıp yakılması, nazar boncuğu takılması bu ortaklıkların en bilinenleridir. Bu ortaklıklar kadar yöresel olarak görülen pratikler de vardır. Adana'da uygulanan bebeğin ilk kakalı bezinin evin eşğine gömülmesi, yerel bir nazardan korunma pratiğidir.

Görüldüğü gibi bugünün Batı ülkelerinde bile inanılan nazar, yüzlerce yıldır Türklerin de yaşantısında aynı canlılıkta var olmuştur. İnsanın olaylar karşısında somut açıklamalar yapamaması ya da sorumluluğu başka birine aktarması gibi farklı nedenlerle varlığını sürdüren nazar, aynı nedenler geçerliliğini koruduğu sürece 21. yüzyılda olduğu gibi sonraki dönemlerde de eski ve yeni eklenen korunma ve uzaklaştırma pratikleri ile varlığını sürdürmeye devam edecektir. ■

Dipnotlar:

1. Rifat Araz, Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara-1995
2. Sedat Veyis Örnek, Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-2000
3. www.hurafeler.com
4. Halit Erbuğa, Nazarın Bilimsel Yönü, Yankı Dergisi, 5-30 Haziran, İstanbul-1983, S.635
5. Celal Kırcı, Din ve İlim Açısından Nazar, Diyanet Dergisi, İstanbul-1986, S.XXII
6. Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Zaman Gazetesi Zehraveyn Yayınları, İstanbul-1992, C.VIII
7. www.hurafeler.com
8. www.batilitikatlar.com/avrupa
9. www.batilitikatlar.com/nazar
10. Ali Çelik, Nazar Değmesi, Hürriyet Gazetesi, 12-Temmuz-2003 (Ali Çelik'in İslamın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları kitabının Nazar Değmesi bölümünden alıntı)
11. Nedim Şahhüseyinoğlu, Anadolu Halk

Kültüründe İnanç Motifleri , İtalik Yayınları, Ankara-2000

12. Müjgan Üçer, Sivas Yöresinde Nazarlıklar ve Nazarla İlgili İnançlar, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek -Görenek İnançlar Seksiyon Bildirileri, Kültür Bakanlığı, Ankara-1997,

13. Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınları, İstanbul-1984

14. Feriha Akpınarlı, Anadolu'da Nazar ve Nazarlıklar, I.Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı, Ankara-1996

15. Korkmaz Göçmen, Nazara, www.nazar/korkmazgocmen/htm

16. Muharrem Kaya, Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri, Folklor-Edebiyat Dergisi, Ankara-2001, S.25

Kaynakça:

1. Ahmet Ekinci, 1940 Adana doğumlu, lise mezunu, emekli
2. Gülay Akal, 1974 Kırıkkale doğumlu, üniversite mezunu, hemşire
3. Şadiye Yılmaz, 1965 Adana doğumlu, üniversite mezunu, doktor
4. Zeynep Düğger, 1966 Ankara doğumlu, üniversite mezunu, memur
5. Nezaket Songül, 1970 Adana doğumlu, lise mezunu, ev hanımı
6. Makbule Uysal, 1930 Adana doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
7. Birsal Aybek, 1974 Malatya doğumlu, üniversite mezunu, öğretim görevlisi
8. Elif Çağınlar, 1948 Adana doğumlu, lise mezunu, ev hanımı
9. Süleyman Çeken, 1945 Adana doğumlu, lise mezunu, emekli
10. Sıtkı Servet, 1940 Adana doğumlu, lise mezunu, emekli
11. Berrin Gerdan, 1969 Adana doğumlu, lise mezunu, öğretmen
12. Şule Erden, 1970 Adana doğumlu, üniversite mezunu, öğretim görevlisi
13. Mehmet Şevik, 1935 Adana doğumlu, ilkokul mezunu, emekli
14. Hamdi Akyüz, 1940 Adana doğumlu, ilkokul mezunu, emekli
15. Muhammet Günaçar, 1940 Adana doğumlu, ortaokul mezunu, bakkal
16. Yılmaz Kordemir, 1955 Adana doğumlu, üniversite mezunu, memur
17. Emine Şen, 1965 Adana doğumlu, lise mezunu, ev hanımı
18. Hülya Tütün, 1965 Adana doğumlu, lise mezunu, ev hanımı
19. Zehra Akyazı, 1979 Adana doğumlu, üniversite mezunu, memur
20. Şener Akyazı, 1980 Adana doğumlu, üniversite mezunu, memur
21. Mehmet Herşen, 1975 Adana doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen
22. Süheyle Altın, 1960 Adana doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
23. Şevlede Altın, 1958 Adana doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı
24. Hatice Uysal, 1950 Adana doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen
25. Habibe Türk, 1966 Adana doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen

TASARIM

Yrd. Doç. Nursel BAYKASOĞLU

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Tasarım günümüzde çok sık karşılaştığımız sözcüklerden biri olmuştur. Buna karşın her zaman doğru yerde ve doğru anlamda kullanılmamaktadır.

Tasarım, bir şeyi zihinde biçimlendirme, kurma; tasarımılanan biçim; tasavvur, olarak tanımlanır (Büyük Larousse S. A. c.22).

Tasarımın batı dillerinde kullanılan karşılığı dizayn sözcüğüdür. Dizayn (design) sözcüğü, latince biçim vermek, temsil etmek demek olan "designare" sözcüğünden gelir. Ancak, İ. Tunalı'nın da belirttiği gibi: "Bugün bu ifadelerle tasarlama, planlama, eskizler yapma, biçimlendirme ve kurgulama gibi değişik anlamların katılımıyla, dizayn sözcüğü, içerikçe tanımı güç bir kavram niteliği kazanır. Tüm bu karmaşık yapısına karşın, dizayn (tasarım) sözcüğü, pratik yaşamdan teorik yaşamın en üst basamaklarına kadar uzanan bir kul-

lanım alanına sahiptir." (Tunalı, 2002, s.12).

Tasarım, bir ürün ortaya koymaya yönelik düşünsel ya da maddi çalışmalar sürecidir. Bunu ürünün gerçekleştirilmesi aşaması izler. Tasarım sözcüğü güzel sanatlarla uygulamalı sanatlarda daha dar anlamda da kullanılır ve asıl yapıtın gerçekleştirilmesi sırasında yönlendirici olan proje, çizim, maket vb.'nin tümüne "tasarım"denir. Bu iki anlamda da mimarlık, sanayi (endüstri) sanatları, sahne sanatları, el sanatları gibi sanat alanlarının tümünde tasarımdan söz edilir. Her gün yemek yediğimiz çatal, yazı yazdığımız masa, kullandığımız çamaşır makinesi, duvarda asılı olan tablo ve bilimsel bir araştırmanın düzeni tasarımı olarak ortaya konmuştur. Bütün bu karmaşık ve yaygın yapısıyla tasarım, bir sorunun çözümü için bir plandır, bir fikirdir.

Tasarım, sanat alanlarının gereğine uygun ola-

arak planlanmalıdır. Güzel sanatlar, akıl ve duyu varlığı olan, insanı etkileme gücüne sahip saf sanatlar olarak kabul edilir. Kişileri duygulandırıp, güzel etkiler bırakarak, ruhsal gereksinimlerini doyuran sanatlardır.

Uygulamalı sanatlar, işlevsel nesnelerin estetik tasarımlarını kapsar. Sanat yapıtının salt estetik bir varlık, özgün bir duyu, düşünce ve hayal gücü ürünü olmasına karşılık; teknik ürün, sanayi ürünü, işlevselliğe dayalı bir üründür.

İşlevsellikle güzelliği bağdaştırarak, geleneksel yöntemlerle ve elde yapılan ürünler el sanatlarını oluşturmaktadır. Başlangıçta bir ham maddenin elle işlenmesi ve ona biçim verilmesi anlamında, sanat ile zanaat çok benzer etkinlikler olmuştur. Birçok dilde görülen bu özdeşlik, sonradan güzel sanatlar kavramının ortaya çıkmasıyla, yani bir yararı taşıyan nesnelerin üretilmesi ile kullanılmak için değil, yalnızca seyredilmek için nesnelere üretilmesinin birbirinden ayrılmasıyla ortadan kalkmıştır.

İşlevselliği estetikle birleştirerek, fabrikalarda çeşitli teknolojik olanaklar-

la ve makinalarla seri halde yapılan üretimler endüstri (sanayi) sanatları adı altında toplanırlar. Temelde gelir kaynağı sağlamayı amaçlayan bu eylemlerin ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların tümü değişik sanayi alanlarını ortaya koyar; tekstil sanayi, cam sanayi halı sanayi vb. Fabrikasyon üretim ham maddeyi bitmiş eşyaya dönüştürmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru başlayan makina üretimi 20. yüzyılda gelişmiş ve dokuma, işleme, seramik vb. pek çok alanda el ile üretilenler, makine ile üretilmiştir.

Seri üretim yoluyla üretimin artması, ürünlerin pazarlanması sorununu yaratmıştır. Zamanla artan rekabet, sanayi ürünlerinin teknik ve teknolojik gelişmelerinin yanında; biçim, renk ve görüntü yönünden de alıcının beğenisini kazandıracak estetikte olmalarını gerektirmiştir. Kalite ve fiyat eşit olduğunda, en estetik tasarıma sahip olan ürünün satış şansı yükselecektir. Bu durumda mühendis ile sanatçının işbirliği zorunlu olmuştur. Sanatın üstün gücü teknikle birleşerek endüstri sanatlarını ortaya koymuştur.

Güzel sanatlar ve uygulamalı sanatların her ikisi de prensipçe estetik olma durumundadırlar; ikisi de güzel, hoş etkiler yaratabilirler. Ancak, bu estetik olabilme niteliği, yine onlar arasında önemli bir ayrılığı ortaya koyar. Şöyle ki, bir sanat yapıtının estetik olması onun özü gereğidir. Teknik ürüne gelince, burada öncelik teknik ürünün işlevsel olmasındadır. İşlevsellik onun ereğini oluşturur. Bir otomobil dış görünüşü, çizgileri yönünden estetik bir tasarım olmalıdır; ama ilk planda onun işlevsel olması gerekir. Tasarım olarak estetik

fakat işlevsel olmayan bir otomobil; ereğine uymayan, bu anlamda, otomobil olmayan bir otomobil tasarımıdır. Sanat yapıtının dayandığı prensip özgürlüktür, teknik ürünü belirleyen prensip ise zorunluluktur.

Bu özellik sanatçı ile tasarımcı arasındaki farkı ortaya koyar. Sanatçı ile tasarımcı tam olarak özdeş değildir. Sanat yapıtlarını yaratana sanatçı denir; teknik ürünü, sanat ürününün yaratana ise tasarımcı denir. Önce böyle bir ayırımın doğruluğunu vurgulamak gerekir. Sanatçının yaratırken tamamen özgür olmasına karşılık, piyasaya sürülecek bir ürünün tasarımcısı ise aynı oranda özgür değildir. Uygulamalı sanatlarda tasarımcı, üretilecek ürünle ilgili ön bilgileri alan, bunları işleyen ve gereksinme duyulan çözümlere götüren düşünceler, duyular ortaya koyan biri olarak kabul edilebilir. Elbette ki böyle bir yaratma tamamen özgür bir yaratma değildir. Çünkü teknik ürün tasarımcısı, yaratma olayında bir ressam, müzisyen, şair gibi özgür bir düşünce duygu ve hayal gücü etkinliği içinde değildir; tersine, tasarımcı yaratma eylemini üreticinin kendisinden istediği koşullara göre gerçekleştirmek durumundadır. Bu koşullar, her şeyden önce, yaratılacak ürünün piyasa ekonomisine ve rekabet koşullarına uymasını ister; yaratma eylemi salt sanat yaratmalarına olduğu gibi tek boyutlu değildir, tersine daha geniş kapsamdır.

Yaratmanın amacı bu anlamda, izleyende yalnız bir estetik duygu, bir hoşlanma uyandırmak değildir; aynı zamanda pazar ekonomisine uygun, rekabet gücü olan ürünler ortaya koymaktır. Bu nedenle uygulamalı sanatlarda karşılaşılan yaratma olayının, güzel sanatlardaki yaratma olayından çok daha fazla araştırma, bilgiye dayanan entelektüel ağırlıklı bir yaratma olduğu söylenebilir.

Bir sanat yapıtının; örneğin bir resmin, heykelin, bir bestenin ya da sanayi ürünü denilen kalemin, yazı yazılan masanın, sehpanın üzerindeki örtünün oluşturulmasında "yaratma" olarak anlatılmak istenilen nedir? Tüm bu yapıtlar, bir tasarım varlığıdır denir ve daha en baştan tasarım varlığının yaratma ile örtüştüğü kabul edilmiş olur. Bu nedenle yaratma denilen olayı çözümlmek, onunla örtüşen tasarım olgusunu çözümlmek anlamına gelir. Yaratma, genelde insanın hazır olarak bulunduğu doğa varlığına, insanın kendi tinsel varlığını katması demektir. Sanatçının ve teknik ekibin ortaya koyduğu ürünler isterse edebiyat, ister el becerisine dayalı ürünler ve ister sanayi ürünleri olsunlar, duyusal (empirik) dünyaya duygu ve düşüncelerin aktarılmasıyla oluşurlar.

Tasarım, belirli bir ereğe yönelik yaratıcı bir eylemdir. Bu erek doğrultusunda tasarımcı, bir sanatçı kişiliğiyle duygu, düşünce ve hayal gücünü; çizgiler, biçimler, renkler gibi fizik olgulara aktarır ve ürününü ortaya koyar. Tasarımcının başarısı, sanatın kullandığı dilleri keşfedip, öğrenip, onları kendi amaçları doğrultusunda organize edebilmesiyle orantılıdır. Ancak bir planlamanın olduğu yerde bir tasarım olgusundan söz edilebilir.

Bir ürünün tasarımında genel olarak dört öge göz önünde bulundurulur. Bunlar, kullanılan malzeme ya da malzemelerin olanakları, bu malzemenin amaçlanan işlere uyarlanması kullanılan yöntemler, parçaların bütün içinde yanyana geliş biçimi ve ürünün onun izleyecek ya da kullanacak olanlar üzerindeki etkisidir.

Uygulamalı sanatlarda tasarım yapılırken önce ürünün strüktürü (iç yapısı), kullanım biçimi ve dış görünümü göz önünde tutulur; sonra bu niteliklerin verimli bir üretim, dağıtım ve satış için gerekli koşullara uygunluğu sağlanır.

Sanat, yaşayan ve değişen bir olgudur. Bu nedenle, yapılan gruplamalara bakarak sanatları kesin çizgilerle birbirinden ayırıp, değişmez bir tanım ve sınıflandırma yapamayız. Sanat dallarını; bir ucunda yalnızca bir yararın sağlanmasına yönelik ürünler, öteki ucunda da yalnızca estetik haz ya da güzellik duygusu uyandırmaya yönelik ürünler bulunan bir süreklilik çizgisi içinde ele almak uygun olur. Hemen bütün sanat dalları bu iki uç arasında, bu iki özelliğinden aldıkları paya göre bir yere otururlar. Böylece bu iki yöneliş aynı tasarımda görülebilir. Örneğin, içinde yemek yenmesi için yapılmış çömlek ya da yere serilmek üzere dokunmuş bir halı, masanın üzerindeki bir örtü, aynı zamanda bir güzel sanat yapıtı olma özelliğini de içerebilir.

Sonuçta tüm sanat alanlarının değişmeyen özelliği yaratıcılık ve özgün yapıtlar ortaya konmasıdır. Bunların temeli özgün ve yaratıcı tasarımlara dayanır. Tasarım tüm sanat alanları için aynı oranda önemlidir. Sanat tümüyle tasarımsal bir etkinliktir.

Sanatın tüm alanlarında özgün, yaratıcı yapıtlar ortaya koyabilmek, gerekli proje çizim vb. yapabilmek, tasarım öğelerini, yöntemlerini, ilkelerini, kay-

naklarını, araç, gereç ve tekniklerini bilmek, bunun yanında, gerekli deneyimi yaşamakla olur. Bu özellik sanat eğitimiyle kazanılır.

Seçtiği sanat alanına yönelik tasarım eğitimi bireye; tasarımın öğelerini, yöntemlerini, ilkelerini, kaynaklarını, araç, gereç ve tekniklerini kullanarak, kendi alanında proje, çizim, maket vb. tasarımları yapabilecek bilgi, beceri ve deneyimleri kazandırır, yaratıcılığını geliştirir, özgün yapıtlar ortaya koymasını sağlar. Bu alandaki üretimin niteliğini olumlu yönde etkiler.

Türkiye'de gerek orta öğretim düzeyinde, gerekse yüksek öğretim düzeyinde, mesleki eğitim kurumlarında verilen eğitimde sadece teknik bilgilerle yetinilmemeli; teknik bilgilerin yanı sıra öğrencilere yaratıcı, özgün tasarımlar oluşturabilecek nitelikler kazandırılmalı; tasarım eğitimine önem verilmelidir. Ancak yaratıcı ve özgün düşünebilen bireyler, çağın koşullarının gerektirdiği nitelikli ürünü ortaya koyabilir; hem kendileri, hem de ülkenin gelişimi için yararlı olabilirler. Resim 1,2,3,4,5,6'da G.Ü.M.E.F. Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü öğrencilerinin tasarımlarından örnekler görülmektedir. ■

Kaynakça:

• Ana Britannica, Genel Kültür Ansiklopedisi. Ana Yayıncılık A.Ş. ve
• Encyclopaedia Britannica, Inc. 19. İstanbul 1990

• Barnad, Malcolm, Sanat Tasarım ve Görsel Kültür, Ütopya Yayınları 61-

• Sanat Dizisi, Ankara 1998

• Becer, Emre, İletişim ve Grafik Tasarımı, 2.Baskı, Ankara 1999

• Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi. Interpress Basım ve Yayıncılık A.Ş. Cilt. 19-22, İstanbul 1986.

• Dictionnaire Larousse, Ansiklopedisi Sözlük. Cilt 5-6, İstanbul 1993-1994

• Ersoy, Ayla. Sanat Kavramlarına Giriş, İstanbul 2002

• Erike, Serap. Desen, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara 2002

• Odabaşı, Aslan Hatice. Grafikte Temel Tasarım, Yorum Sanat Yayınları, İstanbul 2002

• Seçkinöz, Mine-Sabiha Alpaslan (Aker)-Şükran Komşuoğlu-Arslan İmer (Mengi)-Serap Erike (Köse). Resim II. Süsleme Resmi ve Süsleme Sanatları Tarihi, M.E. Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986

• Temel Britannica, Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica Inc, Cilt 15, İstanbul 1993

• Tunalı, İsmail, Tasarım Felsefesine Giriş, 1. Baskı, Yapı Endüstrisi Yayınları İstanbul 2002

• Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1794.

• Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu, Milliyet Basımevi, İstanbul, 1992

Halk kültüründe yeni bir kavram “inanış”

Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU

Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müdürü

Arş. Gör. Hatice Çiğdem KILIÇ

Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü Arş. Gör.

Bir toplumun maddî ve manevî alanlarda meydana getirdiği ürünlerin bütününe kültür denir. Kültürün oluşmasında ve şekillenmesinde yaşanan bölgenin coğrafi özellikleri, ekonomik ve sosyal yapı ile diğer toplumlarla yapılan temaslar etkili olmaktadır.

Kültürün en önemli kaynağı din ve inançtır. Ne kadar ilkel olursa olsun, dinsiz ve büyüsüz halk yoktur. Ama bu yeteneklerinin sık sık yadsınmasına karşın, bilimlik tutumu olmayan ya da bilimsiz ilkel halk da yoktur. Güvenilir ve yetkili gözlemcilerce incelenen her ilkel toplulukta,

birbirinden net olarak ayırt edilebilen iki alan bulunmuştur, manevî alan; başka sözcüklerle büyü ve din alanı, bilim alanı.

Toplumların kutsâ saydıkları ve derin bir saygıyla uyguladıkları örf ve âdetler vardır. Bunlar yasaklar doğru ve davranışlara ilişkin kesin hükümlerle kurallaştırılmıştır. Böyle örf ve âdetler her zaman güçlerle özellikle de büyü gücüyle veya kötü ruh, hayaletle bağlantılıdır. Öte yandan tabiat olayları özenle gözlenmeden, bunların belirli kanunlarla işlendiğine kesin bir inanç duyulmadan, aklî bir düşünme yeteneği olmadan, ne kadar ilkel olursa olsun hiçbir sanat veya beceri bulunup gerçekleşemez; avda, balıkçılıkta, tarımda veya yiyecek toplamada hiçbir plânlı biçim uygulanamazdı.

İlkel insan her şeyden ön-

ce pratik nedenlerden dolayı tabiat süreçlerini denetimi altına almaya çalışır. Bunu doğrudan doğruya büyü ve âyinler aracılığıyla yapar; bunlar aracılığıyla rüzgârı, fırtınayı, hayvanları ve bitkileri iradesi altına almak ister. Ancak çok sonra, kendi büyü gücünün sınırlarını öğrendiği zaman korku veya umutla yakarak veya meydan okuyarak daha yüksek varlıklara seslenir. Kötü ruhlara, ataların veya tanrıların ruhlarına. Bir yanda dolaysız denetimle öbür yanda yüksek ruhlara seslenme arasındaki bu ayrışmada Frazer dinle büyü arasındaki farkı görür. Eğer onu büyülü biçimde yöneten yasaları biliyorsa insanın tabiata doğrudan egemen olabileceği inancına dayanan büyü bu yönüyle bilime akrabadır. Din ise; bazı bakımlardan insan acizliğinin itirafı olup insanı büyüünün düzeyinden daha yükseğe çıkarır ve daha sonraları büyüye baş eğdirmek zorunda olan bilimden bağımsızlığını korur. (Malinowski; 1990:7, 8)

İnsanoğlu acze düştüğü durumlarda önce sanata başvurur. Sanatı hem korumada hem de sanat aracılığıyla dünyadaki gidişe dokunarak bu gidişi arzu ettiği yönde etkileme maksadını taşır. Dans, tiyatro, futbol vb. her türlü oyun ile müzik, heykel, resim vb. her türlü sanatın kökeninde bu maksat vardır. Sanattan yeterli sonuç alınmadığı durumlarda ise büyüye başvurulmaktadır. Büyünün başvurduğu alan ise daha dinidir.

Sanat ve büyüden sonra esasta her ikisini de olumlu veya olumsuz yönde etkileyen din, insanın hayatının bütününe sarmaktadır.

Din, fertler ve toplumlar için en büyük ihtiyaçtır. Tarihte dinsiz yaşayan bir toplum görülmemiştir.

İnsanlık tarihi boyunca din kavramı hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır.

“Din; Tanrı’ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara, inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren

ren toplumsal kurum.”

Din, bir disiplin olarak da fertlerin ve toplumların hayatında önemli bir rol oynar. İşte bu sebepler dolayısıyla fertlerin ve toplumların yaşayışlarını düzene koyacak tesirli ve etraflı bir kurallar sistemine ihtiyaç vardır ki, bu vazifeyi en faydalı bir şekilde din yapar, vicdanlara ve kalplere hakimdir. (Pazarlı; 1993:37,38,39,40)

Her hükmün iki mefhum arasındaki münasebetinde tasdik veya red vardır. Hüküm önce zihinde bir rızaya dayanır. Yani zihin, iki mefhum arasındaki bu münasebeti bazen doğru, bazen yanlış diye kabul eder. Doğru diye kabul edilen hükümler müspet, yanlış diye kabul edilenler menfî olur. Buna göre; hükmün temelinde bulunan rıza olayına “inanç” denir. (Boratav;1994:7)

“İnanç; Tanrı’ya bir dine inanma, iman, itikat, birine duyulan güven inanma duygusudur.” (TDK; 1998: 1080)

“İnanç”, sözlük anlamı ile “kişice, ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” demektir. (Boratav; 1994:7)

Bu yönüyle bir psikolojik olayın ifadesidir. İnançlar bazen tamamen bir aklî ispat sonunda meydana gelir, bazen de bir otoritenin veya şehâdetin eseri olur. Görmediğimiz halde Avust-

ralya’nın varlığına inanmak gibi. Hissî sebeplerle de inanç meydana gelir.

İnançta şüphe yoktur. Hükümler müspet olsun menfî olsun kesin olarak verildiği zaman inanç vardır.

İnançlar, toplumun tesiriyle zaman zaman beslenmezlerse söner ve dağılırlar. Dinî tören ve âyinler, millî bayram

ve törenler çeşitli edebî ve ahlakî yayınlar fertlerde durmadan inançları birbirine aşılır ve kuvvetlendirir.

Dinî olsun olmasın bir sistemin varlığını, öyle olduğunu kabul etmek “inanç” kavramı ile ifade edilir.

Dinî sistemin akîdelerine kalbî olarak inanmaya ve şüphesiz kabul etmeye ise “iman” denir. İmâna kalp yoluyla varılır. Her şeyde kalbin kemâl şarttır. (Pazarlı; 1993)

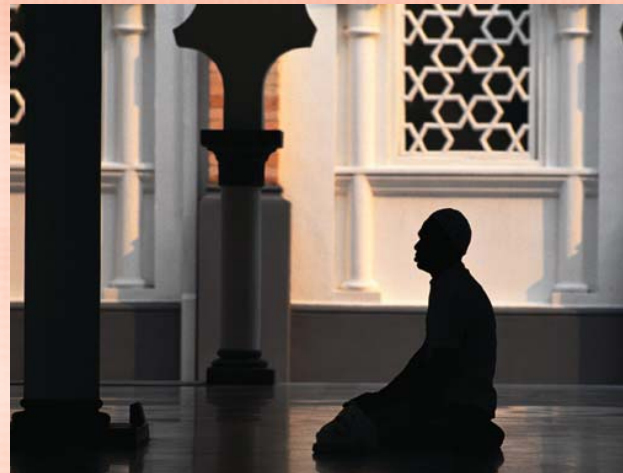
“İman”, inancın ilk aşamasıdır. Bu, insanın bizzat iradesiyle Allah’ın birliğini varlığıyla tasdik etmesi anlamına gelir.

Ruhî gelişmenin ilk aşaması da “iman”dır. Bu inançtan maksat, insa-

nın bütün varlığında, kalbinde bu “iman”ın varlığını hissetmesidir. Kişinin kalbine, ruhuna, Allah’tan başka bir ilahın, mâlikin, rızasını kendi hayatı için yegâne gaye bilmesi, Allah’ın emir ve yasaklarından başka hayatı düzenleyen hiçbir gücün olmadığını takdir etmesidir. (Mevdudî; 1987:27,72)

İslâmiyet’e göre, Muhammed Aley-hisselâmın, Allahü Tealadan getirip bildirdiği şeylerin hepsine kalb ile inanıp, dil ile de ikrâr etmeye, söylemeye “İman” denir. Hâdimî’ye göre anlamadan taklid ederek inanmak da “iman” olur. (Hadimi; 1994)

Çok kere inanç (croyance) kelimesiyle imân (fai-faith) kelimesi birbirine karıştırılır. İnanç, zihnin bir faaliyettir. İmân ise bir dinin akidelerine ve emirlerine ispat edilmiş hakikatler olarak inanmak ve kabul etmektir. (Pazarlı; 1993)

“İnanç, bir düşünceye bağlı bulunma, tanrıya, bir dine inanma; imân, birine duyulan güven, itimat, inanma duygusu, inanılan şey, görüş ve öğreti”dir. Din ve inanç kavramı birbirinden farklıdır. Ayrıca, din denen toplumsal kurum inanç ve tapınma adlı iki bölümden oluşur. Her iki bölümün temelinde de kutsallık ve yasak kavramları yatar.

Kaidelerin teferruatlarına uymak ise “itikâd” kavramı içerisinde yer alır.

İtikâd içgüdü gibidir. İmân ile itikâd arasında ince bir fark vardır. İtikâd, hüküm ve tasdikler sınıfına dahil olduğundan muhtelif dereceleri vardır. İtikâd derece kabul eder; imân ise derece kabul etmez. (Pazarlı; 1993)

İnanış, sözlükte anlam itibarıyla “inanma, inanılan şey” (TDK; 1998: 1080) olarak ifade edilmektedir. Geleneğe dayalı olarak oluşan inanma pratikleri ve benzer şeylere ise “inanış” denir.

Örneğin, Türklerin eski dini olan Gök Tanrı dinini ve onun sistemini kabul etmek inanç kavramı ile ifade edilirken, Gök Tanrı dininin ortaya koyduğu kaideleri kabul etmek (cennet-cehennem, Gök Tanrı, göğe yükseliş, iyelere inanma...) imân kavramı ile açıklanabilir.

Gök-Türklerin Gök Tanrı sistemi içerisinde yer alan iyelerden al karısına inanmaları iman iken, günümüzde İslâmîyet’i kabul eden Türk toplumlarında geleneğe dayalı olarak devam eden bir unsur olduğu için “inanış” olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Gök Tanrı inanç sistemi içerisindeki kaideler için “inanç ve iman” kavramı kullanılabilir. Ancak, aynı unsurlar İslâmîyet’i kabûlden sonra (günümüzde) da yaşamaya devam ediyorsa, inanış olarak nitelendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Bu konuda ulaşabildiğimiz kaynaklara baktığımızda çalışan araştırmacıların eserlerinde inanç ve inanış kavramlarının ayrılmadığı inanç, imân, itikad ve inanış kavramlarının karıştırıldığı görülmektedir.

Halk biliminin konusu olarak inanışların bir niteliği de din, ahlâk kurallarındaki kesinlik ve katılığa karşılık bunların yerden yere, topluluktan topluluğa değişik biçimler ve içerikler göstermeleridir. Türk halkının büyük çoğunluğunun bağlandığı İslâm dinini ele alalım. Bu dinin bir bütün olarak inançlar

düzenini incelemek din tarihine düşer ama örneğin, Konya, Kütahya, Erzurum köylerinin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının, veya Tahtacı topluluklarının inanışlarından “resmî İslâm dini”nin (medresenin, kitapların) öğrettiklerinin dışında kalan bölümü Türk halk biliminin konusudur. (Boratav; 1994:7)

Tek Tanrı fikrine ulaşan Türkler’de öte dünya, cennet (uçmak), cehennem (tamu), hesap verme, kıyâmet günü (uluğ gün), kavramları vardır. Bu tabirleri İslamiyet’i kabul ettikten sonra da kullanmaya devam etmişlerdir. (Köseoğlu, 1990:35)

Türkler İslâmîyet’i kabul ettikten sonra da Allah kavramı ile Gök Tanrı kavramı arasında kalmışlardır. İslâmîyet’e göre Allah her yerdedir. Bu kavramın bilinmesine rağmen örneğin; Tunceli’de yıkanmak üzere getirilen cenazeyi Salat-ü selamlarla üç kere havaya kaldırmak, yere indirmek dördüncü de tenaşir tahtasına koyma işlemi yapılır. Bu uygulama Urfa-Hilvan’da da vardır. (Kalafat; 1996:54)

Nan, Karay Türklerinde, “Gök Ekmeği” olarak tanınıyor ve kutsal sayılıyor. Doğu Anadolu’da ise nan, ekmeğin anlamındadır. Gök’ün kutsallığı ve ekmeğin kudsiyeti “Gök Ekmeği” şeklinde birleşmiştir. Erzurum ve Erzincan’da, Doğu Anadolu’nun daha bir çok yerinde yemin edilirken; “Ekmeğin çarpsın”, “Ekmeğin Kur’an Çarpsın”, “Kur’an Çarpsın” denir. Kur’an-ı Kerim’in Allah kelâmı; ekmeğin, Allah’ın nimeti olduğu bilinir. Ekmeğin ile Kur’an arasında zımnî bir ortaklık, yakınlık kurulur. Tasavvuf da ay ve güneş, bölüşülen bir nimete, somuna benzetilmiştir.

Malatya, Sivas ve Tunceli Bektaşileri ikrar ederlerken:

“Gök Babamız
Yer Anamız
Sağımız Cennet
Solumuz Cehennem
Önümüz Kabe-i Beytullah
Arkamızı Göremiyoruz
Gabya hükmeden bir Allah” demektedirler.

Miraç olayında Hz. Muhammed’in göklere çıktığı ve Allah’la konuştuğu bilinmektedir. Gök, İslâmî inançlarda da kutsal kabul edilirken Kars’ta ve Van’da haksızlık yaparak küçük menfaatler elde edenler için, “Başı göğe ulaştı” veya “başın göğe ulaştı” denir. Bu yüceldin mi, en yüksek olana mı ulaştın? anlamındadır. Tarık Buğra, Osmancık isimli eserinde, “Yarın güneş daha bir göklü doğacaktır.” ifadesini kullanmaktadır. Göklü doğmak, daha bir ulu doğmaktır. Gök kelimesi burada sıfat olarak güneşin önüne geçmiştir.

Kerkük Türkmenleri arasında: “Adamın kendi burada yoksa Allah’ı buradadır.” tarzında ifade edilen bir inanç vardır. Bu inanç Anadolu’da bir

kimsenin haklılığını ortaya koymak için, “kendisi yok Allah’ı var” denilir. İslâmiyet’te Allah bir tanedir ve o her yerde hazır nazırdır. Bütün kâinatın Tanrısıdır. Yukarıdaki iki misal bize, her korunan kişi, cisminin olmadığı yerde olabilen adeta “kişi ruhu” şeklinde bir inancın İslâmleştğini düşündürmektedir.

Azerbaycan Türkleri arasında da Allah’ı gökte düşünme temayülü vardır. Tanrı’ya şükredilirken, şükreden kimse güneşe döner ve şükredilen nimet güneşe çevrilir. Güneş de ilahî bir hikmet varmış gibi kabul edilir.

Kars’ta ve Aşkale’de “Mağrurlanma padişahım senden büyük Allah var” tabiri, insafsız ve büyük konuşan kimseler için kullanılır ve çok kere de bunu söylerken kişi kafasını yukarı kaldırır veya gökyüzünü parmağı ile işaret eder. Keza Kars’ta: “Merhamet et insafa gel” anlamında “Allah’a bak, bu kadar olmaz.” denilirken, yüzünü gayri ihtiyari ve belirli belirsiz yukarıya döndürür. Böylece Allah’ın yukarıda olduğunu inandığı intibasını bırakır.

Adeta insanın eli kendi semasında Rabbini gösteremeyeceği için onun zahiri sema olarak gösterir.

Yahya Kemal Beyatlı’nın “Kendi Gök Kubbemiz”i vurgulanması da, Türklerde kişiöğlü ile gökyüzü arasında, adeta özel bölge tesis olduğu anlamını veriyor.

“Kendi Gök Kubbemiz altında bu bayram saati / Dokuz asrında bütün halkı bütün memleketi” ifadesi Gök Kubbenin Türklüğün çadırı olduğu intibasını veriyor. Bu inancın temelinde, belki de Türk töresini yürütmeleri için Türk kağanlarını tahta çıkaran Tanrının Gök’te düşünülmüş olması fikri vardır.

Tasavvufa göre, Allah her yerde olmasına rağmen göğe dönmek/ bakmak/ el açmak doğrudur. İnsanın bedeni, Yeryüzü / Arz, Rabbi ise, o arzın semasında olan nurdan bir vücuttur. Rahmet gökten iner. Zahiri bedeni besleyen Hz. Muhammed’in nuru, güneşten, gökten iner. (Kalafat, 1998:43)

İslâmiyet’i kabul eden Türkler eski dinlerinden bazı unsurları bugünkü hayatlarında devam ettirmektedirler. Örneğin; geleneksel bayramlarımız arasında yer alan Nevruz ve Hıdrellez’de ateş yakıp üzerinden atlanmakta ve kötü ruhlardan, hastalıklardan arınıldığına inanılmaktadır. (Boratav; 1994:7)

Görüldüğü üzere İslâmiyet’e göre Allah her yerdedir. Bunun farkında olan birçok Müslüman yine de Allah’ı gökte anmaktadır. Bu unsur eski inancımızla birlikte belki de göğün sonsuz, bilinmez, bereket verici, bereket alıcı unsurları meydana getiren bir vasıta olmasından dolayıdır.

İslâmiyet’in kabûlüne rağmen Gök Tanrı dininden getirilen unsurlar yaşamaya devam etmiştir. İslâmiyet anlayışı Gök Tanrı dininden getirilen inançların günümüzde inanış olarak devam etmesine müsaade etmiştir.

Halk Biliminin de önemli araştırma konularından olan inanç ve inanışlar diğer konuların da temelini oluşturmaktadır. Günümüzde insanların “batıl inanç” diye nitelediği inanışların kökeni Türklerin eski dinine dayanmaktadır. Bu nedenle başka milletler için “batıl inanç” olan kavramlar Türk milleti için bu sıfatın dışında kalmaktadır.

Türk kültürü ile ilgili çalışmaların bir çoğuna bakıldığında inanç ve inanış kavramlarının birbirinden tam olarak ayıramadığı, zaman zaman birbirine karıştırıldığı görülmüştür. Sağlıklı çalışmalar yapabilmek için bu kavramların tam olarak tanımlanması ve gerekiyorsa ayrılması gerektiği düşüncesinden hareketle biz:

“Türklerin mensup oldukları dine monte ettikleri, bir takım uygulamalar, anlayışlar ve öyle olduğu mahallî veya millî bünyede kabul edilen bu tür inanmaların “İNANIŞ” olarak adlandırılması gerektiğini düşünüyor ve teklif ediyoruz.”

Ulaşabildiğimiz kaynaklara göre bu ayırım ilk defa tarafımızdan yapılmakta ve teklif edilmektedir. ■

Kaynakça:

BORATAV, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul,1997

HADİMİ Muhammed, İslâm Ahlâkı, Hakikat Kitâbevi, İstanbul, 1994

KALAFAT, Yaşar, İslâmiyet ve Türk Halk İnançları, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1987; Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 233,

Gelenek-Görenek inançlar:22, Ankara, 1996
KÖSEOĞLU, Nevzat, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, Ötügen Yayınevi, İstanbul, 1990

MALINOWSKI, B, Büyü, Bilim ve Din, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1990

Mevdudi; “İslâmî Yaşama Biçimi”; Mim Yayınları; İstanbul, 1987:27,72

PAZARLI, Osman, Din Psikolojisi; Remzi Kitabevi ; İstanbul, 1993

TDK; Türkçe Sözlük 1; TDK Yay: 549; Türk Tarih Kurumu Basımevi; Ankara;1998

Türk mutfak kültüründeki değişim

Yrd. Doç. Dr. Saime KÜÇÜKKÖMÜRLER
G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Aile Ekonomisi
ve Beslenme Eğitim Bölümü Öğretim Üyesi
Uzm. Nağme ŞİRVAN BORAN
G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Aile Ekonomisi
ve Beslenme Eğitim Bölümü Doktora Öğrencisi

18

GİRİŞ

Kültür, bir toplumun varlığını sürdürmesi ve kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Kültür bir topluma, ulusa ya da uluslar topluluğuna özgü düşünce, davranış ve sanat yapıtlarının tümüdür (Turan, 1990).

Maslow, insanın hayatını sürdürrebilmesi için ihtiyaç duyduğu ilk unsurun beslenme olduğunu belirtmiştir. Her toplumun kendine özgü bir beslenme tarzı vardır. Bir toplumun beslenme tarzı ile ilgili kültürel birikimleri de o toplumun “mutfak kültürünü” oluşturmaktadır (Arlı, 1982).

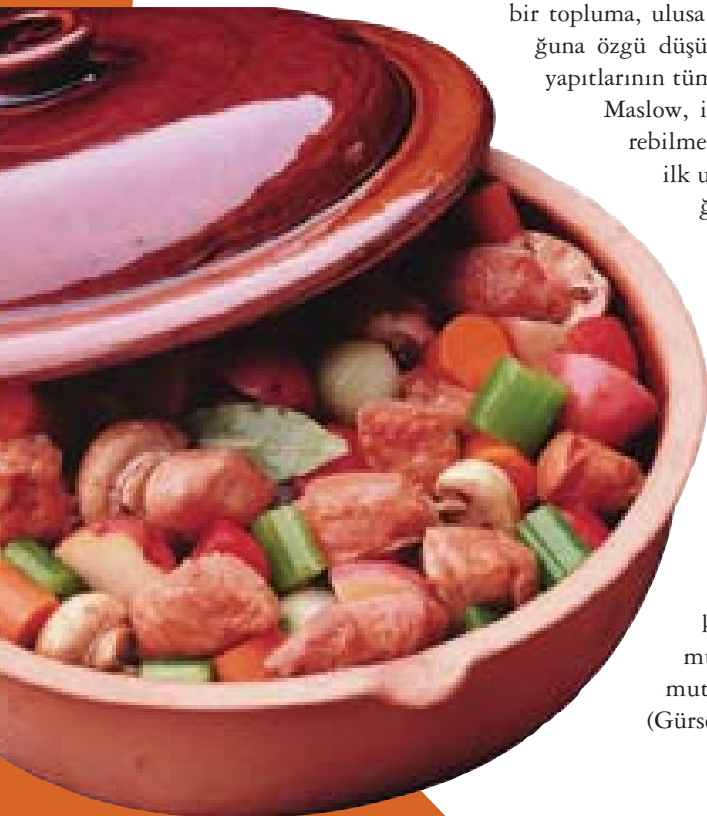
Ülkemizde çok zengin bir beslenme kültürü vardır. Türk mutfakları dünyada sayılı mutfaklar arasındadır (Gürsoy, 2002). Orta Asya

yemek kültüründen, zengin Selçuklu ve Osmanlı mutfaklarından, ünlü Türk mutfakları doğmuştur. Türkler uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmaları sebebiyle bol çeşitli, mutfak konusunda zengin bir kültüre sahiptirler. Türk mutfaklarında çeşitli yörelerde pişirilen geleneksel yemekler dışında, çeşitli kültürlerin beşiği olan Anadolu’da da pek çok, yemek oluşturulmuştur.

Türk milletinin köklü bir tarihi geçmişe ve yaşam biçimine sahip olması, coğrafi konumundan kaynaklanan yiyecek içeceklerin bolluğu ve çeşitliliği; Türk mutfaklarının zenginleşmesine yol açmıştır. Türk mutfakları, Türklerin yaşam süresince değişikliğe uğramıştır (Gökçe, 1982).

Türk mutfakları, Türkiye’de yaşamış olan değişik uygarlıkların katkılarıyla gelişmiş ve zenginleşmiştir. Günümüzde belirli bir yöreye ait bir yemek aynı adla başka yörelerde de yapılmaktadır. Hititler, Asurlar, Likyalılar, Mezopotamya vb. geçmişe damga vurmuş bir çok önemli uygarlıklar Anadolu’da yaşamıştır. Bugünkü Türk mutfaklarının ilk temelini bu uygarlıklar oluşturmuştur.

Türk mutfaklarını “Saray Mutfakları ve Yöresel Türk Mutfakları” olmak üzere iki bölümde incelemek mümkündür. Günümüz Türk mutfakları da,

her iki mutfağın karışımından meydana gelmiştir (Toygar, 1982).

Bir toplumun mutfak kültüründen bahsederken sofraya düzenlerinden, servis şekillerinden kullanılan araç ve gereçlerden, yiyecek ve içecekler kadar pek çok boyutunu incelemek gereklidir.

Bu makalede geleneksel Türk beslenme kültürü ve değişiminden bahsedilecektir.

TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜ

Türk mutfak kültürü, yüzyıllardan deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerdir. Türkiye'nin tarihi ve kültürel mirasının, Türk mutfak kültürünün biçimlenmesinde önemli rolü vardır.

Yakın zamana kadar, yerel mutfak araştırmaları yeterince yapılmadığından, Türk mutfağı olarak yalnızca İstanbul mutfağı biliniyordu, ama yapılan araştırmalarla Türk mutfak kültürüne şehir mutfak kültürüyle, köy mutfak kültürünün iç içe çeşitlilik kazandırdığı görülmüştür.

Osmanlı döneminde kışla, dergah, medrese, loca, saraylarda yenilen toplu yemekler, Türk mutfağının zenginleşmesinde etkili olmuştur (Doğanbey, 1989).

Türk mutfağı, geniş bir imparatorluğun sentezidir. Türk, Rum, Arap, Ermeni, Çerkez tüm Akdeniz ve kara iklimi ülkelerinin kültürlerinin yoğunlaşmasıyla Türk kültürüne mal olmuş, Türk milletine ait bir mutfak oluşmuştur.

Kökü Orta Asya'ya dayalı Türk mutfak kültürü, günümüze kadar gelmiştir. Coğrafi koşullara bağlı olarak ne yenildiğine, içildiğine, yiyeceklerin nasıl sağlandığı, pişirildiği, nerede nasıl yendiği farklılık gösterir. Bölgesel tarihsel yerleşme yerine göre (köy-kent) değişiklikler göstermesine rağmen, Türk mutfağının bazı ortak özellikleri vardır.

- Türk yemek kültüründe ekmeğin, kutsal sayılan çok önemli bir besin maddesidir.

- Türk mutfağında çok fazla yemek çeşidi vardır. En başta geleni hamur işleridir.

- Kebaplar ve köfteler çok çeşitli-

dir. Yahni denen sulu et yemekleri, sıkça tüketilir.

- Kurubaklagil yemekleri ve salatalar önemli bir yer tutmaktadır.

- Sebze meyve çeşitleri boldur. Sebzelerin etle birlikte soğanlı, domatesli ya da salçalı sulu şekilde pişirildiği yemekler yaygındır.

- Soğan, yemeklerin baş malzemesidir. Yağda kavrulur veya çiğ olarak yenir ve salatalarda kullanılır.

- Özellikle kırsal bölgelerde otlardan ve mantardan çeşitli yemekler yapılır. Maydanoz, dereotu, nane çok tüketilir.

- Tereyağı, Türk mutfağında önemli bir yer tutar. Sütten elde edilen iç ya da kuyruk yağı her yörede, zeytinyağı ise özellikle Batı Anadolu mutfağında sık kullanılır.

- Bulgur ve pirinçten çok çeşitli pilavlar yapılır.

- Yemeklerle, sade ya da sarımsaklı yoğurt çok tüketilir.

- Sos, Türk mutfağında kullanımı son derecede sınırlıdır. En çok kullanılan sos, yağda kavrulmuş domates ya da salçadır (Arlı, Küçükkömürler, Yaman, 1992).

- Türklerin beslenme kültüründe buğday ve arpa hep yanyana yer almıştır. Selçuklu döneminde buğdaydan, yarma ve bulgur yapılıyordu, ama o zaman bugünkü gibi sık kullanılmıyordu. Bulgur genelde bir değişikliğe uğratılmadan kaynatılıp pişirilmek suretiyle başka besinlerle karıştırılarak yenirdi. Buğdaydan, çeşitli içkiler ve bozalar yapılmaktaydı. Buğdaydan elde edilen undan yapılan yemekler pişiriliş tarzına ve biçimine göre (lavaş, bazlama, somun) ayrı ayrı isim alır. Her yörenin kendine özgü meşhur olmuş ekmekleri vardır.

Eskiden ekmeğin yapımında taş değirmenlerde öğütülen tam buğday ve çavdar unu kullanılırken, günümüzde kepeği ve özü alınmış un kullanılmaktadır. Bu un posası, E ve B vitaminleri yönünden, köy ekmeğine göre yetersiz-

dir.. Müstakil bahçeli evlerin yerini apartmanların almasıyla, evde geleneksel ekmek yapımı azalmıştır. Şimdi fırınlarda çok çeşitli ekmekler yapılmaktadır. Mısır, arpa, darı, buğday unlarından mayalı mayasız, yağlı-yağsız, şekerli-şekersiz, ince-kalın saçta, taş fırında vb. pişirilen pek çok ekmek çeşidi vardır.

Günümüzde kentleşme ile ekmek ve hamur işlerinin kaybolmadığını gösteren en önemli gelişme ekmek bayileri ve fırınların, simit cafelerin bolluğudur. Simit tüketimi ve ekmek arası yiyeceklerin tüketimi, ekmeğe rağbeti gösterir. Ancak bu besinlerin aşırı tüketimi sağlık sorunlarına, başta şişmanlığa yol açmaktadır (Tezcan, Eröz, 1983).

Türk mutfağında, çok çeşitli pilav türleri vardır. Eskiden bulgur tüketimi fazla iken günümüzde bunun yerini pirinç ve makarna almıştır.

Çorba, Türk mutfağında büyük önem taşır. Buğday ununun yoğurtla yoğrulup mayalandırılması ve kurutulmasıyla oluşan tarhana en çok hazırlanan çorba türüdür. Günümüzde ise kentlerde hazır çorba tüketimi fazlaşmaktadır. Türkiye’de beslenme açısından değişime bir örnekte kırsal alanda sabahları tüketilen çorbanın yerini bugün çayın almaya başlamasıdır.

Türklerin uzun yolculuk ve savaşlardan dönerken istirahate çektikleri zaman bile sadece et, süt ve türevleri ve tahıl ürünleriyle beslendiklerinden tarih kitaplarında bahsedilir.

Türkler et ve etten yapılan yemekleri çok severler. Selçuklu döneminde yahniler, söğülmeler, biryanlar, tavuk, güvercin, keklük etleri, şişler, kebaplar çok yaygındır. Et, güneşte kurutulularak saklanır ya da baharatlar eklenmek suretiyle pastırma ve sucuklar yapılırdı.

Türk mutfağı, dünyada, koyun kuzu eti ile yapılan şiş ve dönerlerle ünlenmiştir.

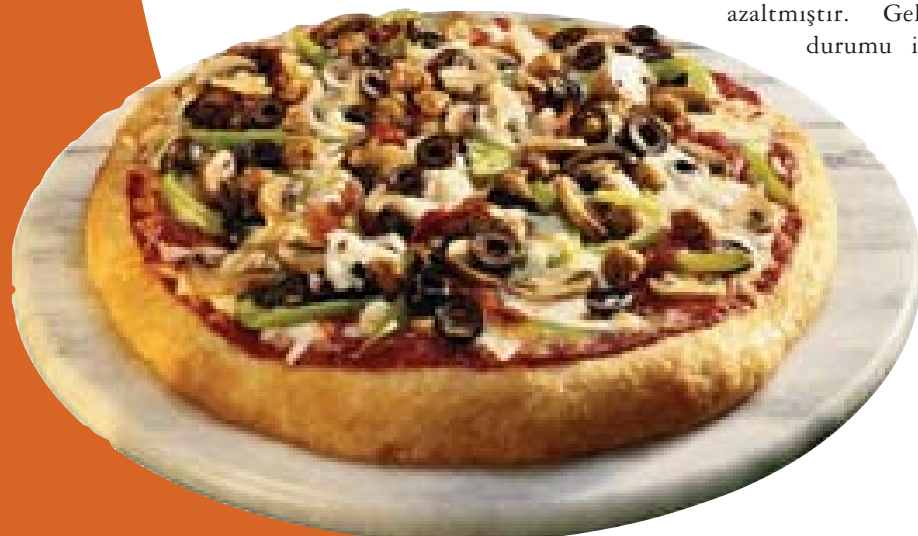
Eskiden kendi yetiştirdiği hayvanı kesip kavurma, sucuk vb. ürünlere dönüştürerek tüketen halk, hızlı nüfus artışına rağmen hayvansal besinlerin üretiminin artmaması ve gelir dağılımındaki dengesizlik sebebiyle kırmızı et tüketimini azaltmıştır. Gelir durumu iyi

olan ailelerde ise, sağlık açısından kırmızı et tüketimi azaltılmış, tavuk eti ile yapılan yemekler yaygınlaşmıştır (Baysal, 1993).

Günümüzde et ve ürünlerinden yapılan yemekler zengin sofralarında yer alırken, halk, çoğunlukla dolmalar, sade pirinç, bulgur ya da mercimek eklenerek pişirilen yemekleri tercih etmektedir. Bu da bireylerin besin ihtiyacını tam olarak karşılayamamaktadır.

Ayrıca dünyayı etkisine alan küreselleşme ile ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler yaşanmış, bu değişimler sonucu hazır yemekler ve fast food (ayak üstü) beslenme özellikle gençler arasında moda haline gelmiştir. Kendi kültürümüzde yer alan kebapların yerini hamburger, pide, lahmacunların yerini pizza, sütlü tatlıların yerini pastalar, ayranın yerini ise kolalı içecekler almaya

başlamıştır (Çiğerim, 2002).

Et ve undan yapılan yemekler kadar olmasa da sebze yemekleri de Türklerin beslenmesinde yer alır. Özellikle Anadolu insanının mutfağında, yabancı otlardan, köklerden yemekler yapılır. Sarımsak ve soğan, Anadolu insanı için vazgeçilmez besinlerdir.

Türkler, süt ve ürünlerini özellikle yoğurdu çok tüketirler. Yağ, ayran, peynir, kaymak çok tüketilen ürünler arasındadır.

Son yıllarda birey başına düşen süt ve yoğurt tüketiminde azalma görülmüştür. Bu da büyüme ve gelişmeyi olumsuz etkilemektedir. Süt ürünlerinden tereyağ ve sadeyağ yerine günümüzde margarin kullanılmaktadır (Baysal, 1993).

Türk yemeklerinde tatlıların önemli rolü vardır. Tatlıların başında, sade ya da tahinle tüketilen pekmez gelir. Baklava, nemse, hanımğöbeği, dilber dudağı, tulumba tatlısı, lokma ve Türklerin baş tatlısı helvaların, sütlü tatlılar içinde muhallebi, sütlaç ve güllacın, genel tatlılar arasında aşurenin ayrı bir yeri vardır.

Son yıllarda gelir düzeyinde fark olmaksızın şeker tüketimi artmıştır. Şeker, bileşiminde vitamin ve mineral maddesi olmayan boş kalori diye adlandırığımız bir besindir. Şekerli çay tüketiminin çok artması ve kentleşmeyle hareketsiz yaşam ve enerji yoğunluğu fazla olan yiyeceklerin tüketimi, şişmanlığa yol açmaktadır.

TÜRK BESLENME KÜLTÜRÜNDE DEĞİŞİMİN NEDENLERİ

Tanzimatla batı kültürüne açılmanın başlamasıyla birlikte, Türk mutfağında da Fransız ve Rus mutfağının esintileri görülmeye başlamıştır.

Son yıllarda batı kültürünün fast food (ayak üstü) yiyecekleri pizza, ham-

burger, cips, sandviç, sosis, salam vb. yiyecekler bizim geleneksel yemeklerimizin yerini almıştır.

Ağız tadı, en zor ve geç değişime uğrayan bir olgudur. Ancak günümüzde sağlıklı yemekler pişirmek amacıyla yemekler daha basit yöntemlerle (buhar, fırın vb.) ve kısa süreli pişirilmek-

nın artmasıyla çoğalan mutfakla ilgili pek çok kitap, dergi, gazete ve magazinlerde bolca batı kültürünü içeren tariflere yer verilmektedir. Ülkemizde yemek pişirmeye ilgili mesleki eğitim veren okullarda geleneksel yemeklere az yer verilmektedir.

Beslenme bilimi açısından günümüz Türk mutfağı incelediğinde, insan sağlığına en uygun mutfak olduğu besin öğelerini, yeterli ve dengeli olarak içerdiği görülür. Fast-food yiyecekler, posa oranı düşük besinlerdir. Bu tür yiyecekler yerine, sebze yemekleri ve baklagil yemeklerinin kullanılması gerekir.

Türk mutfağı, çok çeşitli taze sebze ve meyvenin, bol miktarlarda kullanıldığı bir mutfaktır. Bu açıdan da, Türk yemek kültürünün korunması gerekir.

Türk mutfak kültürü, kırmızı etin çok kullanıldığı, ancak beyaz etin özellikle deniz ürünlerinin hiç kullanılmadığı bir mutfaktır. Bu açıdan deniz ürünlerinin daha fazla kullanılmasına gereksinim duyulur.

Türk mutfağı, çok çeşitli hamur işlerinin yer aldığı

tedir. Kırmızı et, yerini tavuk ve balık etine bırakmıştır.

Hızlı sanayileşme ve kentleşme, yöresel yemeklerimizin çoğunun artık yapılmamasına sebep olurken, farklı bölgelerdeki bazı yöresel yemeklerin (kısır, içli köfte, çiğ köfte, mantı vb.) ülkenin her tarafına yayılmasına ve sadece ev mutfaklarında değil ticari mutfaklar ve toplu beslenme yapan kurumların mutfaklarına da girmesine neden olmuştur.

Yöresel yemekler, şehirleşme ile yok olma noktasına gelmekte ancak kasaba ve köylerde eski sıklıkta olmasa bile kabul görmektedir.

Hem köyde hem kentte, kadın, zamanının büyük bir kısmını mutfakta geçirir. Geleneksel aile yapısında zamanın büyük bir çoğunluğunu evinde geçiren kadının, çalışma hayatına atılmasıyla artık mutfağa fazla zaman ayıramaması hazır, yarı hazır dondurulmuş besinler ve konserveleme talebi arttırmıştır.

Toplumumuzda okur-yazar oranı-

bir mutfaktır. Kendine özgü çok fazla çeşide sahiptir. Bu çeşitliliğin korunması gerekir. Ekmek çeşitleri, börek çeşitleri vb. korunmalıdır.

GELENEK - GÖRENEKLER

Türklerin geleneklerinde yemek yeme, ziyafet verme iç içedir. İnsanların ne yediği ekonomik ve coğrafi koşullara bağlı olsa da bunu belirleyen kültürdür.

Anadolu'da, geleneksel Türk mutfağı ile ilgili gelenek ve uygulamalar hala sürmektedir.

Düğün yemekleri, ilden ile köyden köye farklılık gösterse de, genelde, Orta Anadolu'da yoğurt çorbası, etli pilav, ırmık tatlısı, zerdeli pilav, hoşaf, düğün menüsüyken, Ege'ye gidildiğinde etli nohut, etli pilav, keşkek ve zerde düğün yemeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk doğduğunda ve sünnette de benzer yemekler yapıp ikram edilir.

Anadolu'da, 21 Mart Sultan Nevruz, 6 Mayıs Hıdırellez günleri bahar bayramı olarak kutlanır. Halk, kırlara giderek çeşitli börek, çörek, köfte, dolma, sarma, yoğurt, yumurta, sebze, meyve ve çerez vb. yerler. Nevruzda, S harfiyle başlayan yedi yiyecek yeme inancı vardır. Hıdırelleзде, yeşil çimene basmanın marul, soğan, çağla, erik vb. yeşil sebze yemenin, vücudu dinçleştirip gençleştiğine inanılır. Yumurta vb. kokulu yiyeceklerin soyulup yenmesiyle, yıl içindeki tüm dertlerden kurtulacağına inanılır.

Ayrıca bugünlerde beyaz giyilip beyaz renkli yiyecekler yenmesi inancı yaygındır (yumurta, süt, peynir, sütlaç). Böylece bir yılın aydınlık, ferah, mutlu geçeceğine inanılır.

Bazı yiyeceklerin tercih edilmesi, bazılarından kaçınılmasında dini inançların rolü büyüktür. İslamiyetin yasakladığı yiyecekler, Müslüman Türk halkı tarafından yenilmemiştir. Ayrıca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan Türk halkı da, Arap mutfağından etkilenmiştir. Keaplar, Arap mutfağının etkisiyle, Türk

mutfağına son yıllarda yaygın olarak girmiştir.

Türklerde toplu yemek yeme geleneği oldukça yaygındır. Başta düğünler olmak üzere Ramazan'da, Hıdırellez'de, mevlitlerde, bayramlarda, sünnetlerde, doğumlarda, ziyafetlerde toplu yemek yenir. Bu törenlerde özel yemekler yapılır. En sevilen en iyi yemekler, hazırlanır beraberce yenir.

Geleneksel Türk beslenme alışkanlıklarında, bayramların önemli yeri vardır. Ramazanda oruç tutanlar, bayramda bolca yemek tüketirler. Misafirlere şeker, çikolata ve tatlı ikram edilir. Yörelere göre sevilen çeşitli börekler, kalbura bastı, baklava, kadayıf, kurabiye vb. tatlılar her çeşit et yemekleri etli sebze yemekleri bayramda özel olarak yapıp tüketilir.

Kurban bayramlarında özellikle kurban eti ve bundan yapılan yemekler, kavurmalar, şekerler, çeşitli börek ve tatlılar ikram edilir.

Kandillerde, çoğu yörelerde lokma ve helva yapıp dağıtılır.

Günümüzde, büyük kentlerde bütün kandillerde susamlı ya da susamsız kandel simitleri çarşıdan alınıp evlerde yenilmektedir.

Geleneksel beslenme kültürümüz içindeki bir diğer geleneğimiz aşure günüdür. Muharrem ayının 10.günü aşure yapıp komşulara dağıtılır. Aşureye su, buğday, susam, nohut, bakla, fasulye, üzüm, fıstık, incir, pirinç, kestane, ceviz, nar, kayısı vb. yiyecek malzemeleri karıştırılarak yapılır.

Aşure, Türk toplumunda sosyal dayanışmanın en güzel örneklerinden birisidir.

Hacdan dönen hacılarda mevlid okutup komşularına, eş ve dostlarına yemek verirler. Bu yemekte bir özellik yoktur. Düğün yemeğine benzer.

Tamamen dinsel nitelikteki toplu bir yemek olan ölü yemeği ölünün defnedildiği gün ve 40.ölüm günü cenazeye katılanlara, akraba ve komşulara verilir. Definden sonra, akşam dua için gelenlere helva pişirilir. Cenaze evine komşu ve akrabalarda yemek getirirler. Yemek, vefatın 7., 40. ve 52. günlerinde yapılır. Mevlitten sonra pide, börek, meşrubat, tatlı ikram edilir. Cenaze evinde daha önceden pişen yemekler yenilmez. Özellikle yakınların getirdikleri yemekler ikram edilir (Tezcan, 1994).

Bir de, Zekeriya Sofrası denen adak adama, adağını yerine getirme, yeni dileklerde bulunma için yapılan bir yemekli toplantı vardır. Buradaki yemek daha çok çerez, yemiş ve yeşillikten oluşur. Sofra, dileği yerine getirilmiş kişi tarafından düzenlenir. Zekeriya sofrasında 41 çeşit yiyeceğin olması gereklidir (Tezcan, 1994).

Ancak, günümüzün yaşam koşulları bu tür geleneklerin yavaş yavaş kaybolmasına yol açmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri yemek kültürü, diğer toplumlarla

etkileşimleri sonucu hem gelişmiş hem de değişikliğe uğramıştır. Dünyadaki globalleşme ile Türk mutfağı değişimlere ve etkileşimlere uğrayarak özellikle kentlerde geleneksel beslenme kültürümüzden ödün verilmiştir. Bu değişimlerin bazıları olumlu yönde olsa da çoğunun olumsuz olduğu görülmektedir. Değişen ve etkileşen mutfak kültürümüz karşısında geleneksel Türk beslenme kültürü de unutulmaya yüz tutmuştur.

Geleneksel Türk kültürümüzün olumlu yönlerini yaşatmak için yapılması gereken önlemleri içeren önerileri şöyle sıralayabiliriz:

- Toplumda Türk mutfak kültürü bilinçli geliştirilmeli
- Beslenme eğitimi verilerek eğitim seviyesi yükseltilmeli
- Basın-yayın araçlarından yararlanılarak yeni nesillere gelenek görenek ve beslenme alışkanlıklarımızın anlatılması yararlı olur. ■

Kaynakça:

Arlı, Mine, 1982. "Türk Mutfağına Genel Bakış" Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri, 31 Ekim-1 Kasım 1981, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No: 41, 19-33.

Arlı, Mine; Küçükkömürlü, Saime; Yaman, Melek, 1992. Tanınmış Mutfaqlara Genel Bakış. Dördüncü Milletlerarası Yemek Kongresi, s.37-47.

Baysal, Ayşe, 1993. "Türk Yemek Kültüründe Değişmeler, Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirme". Türk Halk Kültürü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları No: 3, Ankara.

Çiğirim, Nevin, 2002. Anadolu Mutfak Kültüründeki Değişmeler, Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirmeler. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Doğanbey, Nusrettin, 1989. Mutfak Kültürü, 2. Milletlerarası Yemek Kongresi, Ankara, s.127.

Eröz, Mehmet, 1983. Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz. İstanbul, Doğuş Yayın Dağıtım.

Gökçe, Kemal, 1982. "Sempozyum Açılış Konuşması" Mutfağı Sempozyumu Bildirileri, 31 Ekim-1 Kasım 1981, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No: 41.

Gürsoy, Akile, 2002. "Beslenme Kültürü Türkiye'de Beslenme Kültürü Hangi Açılardan İncelenebilir?" V. Türk Kültürü Cumhuriyetten Günümüze Türk Kültürünün Dünü, Bugünü ve Geleceği Kongresi.

Tezcan, Mahmut, 1994. Türk Mutfak Kültüründe Ekmekler ve Hamurışı Yemekler. Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları Yayın No: 14

Toygar, Kamil, 1982. "Değişen Türk Mutfağı" Mutfağı Sempozyumu Bildirileri, 31 Ekim-1 Kasım 1981, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No: 41, s.153-160.

Turan, Şerafettin, 1990. Türk kültür Tarihi. Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe, Bilgi Yayınları/Özel dizi 24, 1. Baskı.

Edirne Tatarlar Köyü

Çeyiz geleeneği

Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI

G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi

Neşe DÜZÇAY DURGUT

Ankara-Hayri Aslan Meslek Lisesi Dokuma-Örgü Öğretmeni

Bir milletin var olabilmesi ve yaşamını sürdürebilmesi için, milli varlığını, gelenek ve göreneklerini, var olan varlıkları ve gerçeklerini unutmaması, sonuna kadar sürdürmesi gerekmektedir. Halk bilim ise bunları gerçekleştirme amacı güden ve milli değerlere sahip çıkan bir bilim olarak kültürel unsurların araştırılmasını ve yaşatılmasını sağlamaktadır. (Tacemen, 1998)

Gelenek ve göreneklerimiz Türk kültürünü tanıtmak, yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktar-

mak görevini üstlenmektedir. Bu geleneklerden biri olan düğün ve çeyiz geleeneğinin en önemli görevlerinden biride el sanatlarımızı gelecek kuşağa aktarmaktır.

Eski Türklerde "Sep", kaling denilen çeyiz; gelin için yalnız anne baba değil, bütün akraba ve komşular tarafından imece usulü ile hazırlanan her türlü özel eşya ve ev eşyasıdır. (Onuk ve Akpınarlı, 2001)

Çeyiz geleeneği ise, evlenen çiftlerin ihtiyacını karşılamak, uzun süre kullanım ve hatıra değeri taşınması dolayısı ile birlik, beraberlik ruhunu, dayanışmayı arttırması, geleneksel el sanatları ürünlerimizi ve bu ürünlerdeki eşsiz güzellikte ve değerdeki motiflerimizi kuşaktan kuşağa aktararak kültürün devamlılığını sağlamada önemli bir iletken olarak ta görülmektedir. (Onuk ve Akpınarlı, 2001)

Çoğu yörelerde kız çocuğu daha kundakta iken, çeyizi sandığa yerleştirmeye başlanır. " Kız kundakta çeyiz sandıkta" atasözü de bunu doğrulamaktadır.

Orta Asya'dan günümüze kadar Türklerin yaşadıkları her bölgede çeyiz geleeneği sürdürülmüştür. Günümüzde yapılan çalışmalarda da Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Bosna, Azerbaycan, Türkmenistan, Kırım vb. Türklerin yaşadık-

Dantel Örtüler

ları ve Türk devletleri olan ülkelerde çeyiz ve çeyiz geleneği günümüzde de yaşatılmakta, düğünlerin (toyaların) en önemli kısımlarını oluşturmaktadır.

Trakya yöresinde batı ile doğunun kesiştiği bölgede yaşayan Türklerde de çeyiz geleneğine ayrı önem verildiği görülerek Edirne yöresi Tatarlar köyünde yapılan araştırma sonucunda:

Tatarlar köyünde yöreye özgü çeyiz geleneklerinin halen devam etmekte olduğu tespit edilmiştir. Çeyizle ilgili gelenekler evlenecek kızın nişanından sonra başlar. Çeyizde yer alacak yatak, yorgan ve yastıkların doldurulması için kullanılacak olan yapağılar dost ve akrabalarla birlikte su kenarında yıkanır. Kızın ailesi yardıma gelen kişilere yemekler hazırlar. Yapağılar yine eş, dost ve akrabaların yardımı ile yatak yorgan hazırlanır. Bu işlemler yapılırken müzik dinlenir ve çeşitli oyunlar oynanır. Topluca yapılan bu işler esnasında kız evi tarafından ikramlarda bulunulur. Düğünden iki hafta önce kızın çeyizi yeni evinde, akrabalar tarafından serilir. Bu seremoni yapılırken oğlan evi tarafından çeyiz sermek için gelen misafirlere ikramlarda bulunur. Çeyizin serimi tamamlandıktan sonra gelinin mutfak eşyalarının bir parçası yere atılarak kırılır. Bunun sebebi her şey tam olursa mutluluğun olmayacağı inancıdır. Ayrıca nazara karşı korunmak için çeyiz eşyalarının bir kaçına nazar boncuğu da takılır.

Çeyizde bulunan el sanatları yörelere göre farklılıklar göstermektedir. Çeyizin hazırlandığı yörede en çok hangi el sanatı yaygınsa, hazırlanan çeyizde de o el sanatı ile hazırlanmış ürünler bulunmaktadır.

Tatarlar köyünde evlenecek kızların çeyizlerine bakıldığında tığ, şiş ve dokuma teknikleri ile yapılan, yorgan vb. ürünlere rastlanmaktadır. Bu ürünler ev eşyası (kilim, yorgan, yastık vb.), ev aksesuarı (yatak örtüleri, yatak takımları, örtüler vb.), giyim eşyaları (çetik, çorap, kazak, yelek vb.), giyim aksesuarları (atki, etol, tülbent, namaz baş örtüsü vb.) olarak gruplanmaktadır. Ayrıca çeyizlerdeki el sanatları kullanılan teknikler, kullanım alanları ve kullanılan gerece göre gruplandırılabilir.

Yörede örücülük sanatı olarak ince örgüler sınıfına giren dantellerin her türlü ev aksesuarı (Yatak takımları, yastık, yorgan çarşafı, oda takımları) yapımında kullanıldığı görülmektedir. Dantel yastıklara yörede "Müjde Yastığı" adı verilmekte, gelin damat evine doğru yola çıktığında damada gelinin yolda olduğunu müjdelemek için arkadaşları tarafından getirilmektedir. Ayrıca yörede dantelden koku keselerine de rastlanmaktadır. Koku keseleri çamaşır çekmecelerine içlerine kokular konarak yerleştirilir. Danteller çeyizin en önemli ürünlerini oluşturmaktadır. Çoğunlukla pamuk

ipliği kullanılmış, günümüzde de naylon iplikle yapılmış örneklerle de rastlanmıştır.

Kalın örgüler olarak ise çetik ve çorap örücülüğü yapılmaktadır. Örgü ürünlerde çoğunlukla bitkisel motifler kullanılmıştır. Çoraplar da ajur örgülere de yer verilmiştir. Örgü ürünler orta yaş ve üstü bireyler tarafından üretilmektedir. Tatarlar köyünde bir genç kızın çeyizinde en az 50-60 adet çetik bulunmakta, bu sayı ekonomik olanaklar ve ailede çetik ören birey sayısına bağlı olarak artmaktadır.

Geçmişten günümüze bütün önemini kaybetmeden devam eden ve çeyizlerde hala yoğun olarak görülen oylar Tatarlar Köyünde de geleneksel özelliğini korumaktadır. Yöredeki genç kız ve kadınların duygu düşüncelerini yansıtan oylar da tığ, iğne ve mekik teknikleri tespit edilmiştir. En çok yapılan tığ oyları yazma ve tülbent kenarlarına, iğne oyları ise namaz örtüsü ve bebek yüz örtüleri kenarlarına yapılmaktadır. Oyları genellikle genç yaşta bayanlar kendi çeyizi, yakınlarının çeyizi veya kullanım amacı ile yapmaktadırlar.

Yörede evlenecek kız çeyizlerinde sıkça rastlanan bir diğer el sanatı da yorgancılıktır. Yorganlar basma ve saten yorgan olarak iki şekilde yapılmaktadır. Basma yorganlar çoğunlukla günlük kullanım için yapılmaktadır. Bir tarafı beyaz astar kumaş diğer tarafı desenli basma kumaş olan yorganlarda dolgu malzemesi olarak sade yün kullanılmıştır. Dikim özelliği ise düz yorganlama dikişi ile enine düz çizgiler veya bakalava dilimi şeklinde dikilmiş-

Dantel Koku Keseleri

Lale ismi verilen çetlik

tir. Satenden yapılanlar ise düğün, sünnet, doğum ve misafir için kullanılan yorganlardır. Bunların bir yüzü astarlık diğer yüzü saten kumaş ve dolgu malzemesi pamuk ve yün karışımıdır. Saten kısmın üzerine çizilen biktisel ve geometrik bezemelerden oluşan motifler sık yorganlama tekniği ile dikilmiştir. Günümüzde dolgu maddesi olarak, elyaf da kullanılmaktadır. Yapılan araştırmada eski örnekler arasında yorganın yüz kısmında atkı ve çözgü ipliği yün olan kilim ve cicim tekniği ile yapılmış dokumalar kullanılmıştır. Bu tür yorganlara yörede "Abalık" ismi verilmektedir.

Tatarlar köyü çeyizlerinde yukarıda bahsedilen ürünler geçmişten günümüze yoğun şekilde üretilmektedir. Bunun yanında çeyiz geleneği içinde gün geçtikçe önemini yitirmiş el sanatlarımızda vardır. Bunlar el işlemleri ve dokumalarıdır. El işlemlerinin yerini makine nakışları almıştır. Yörede genellikle nakışlar satın alınmaktadır. Eski çeyizlerde el işleme en az beş - altı yatak takımı bulunurken, günümüzde bu işlemlerin yerini danteller almıştır. Çeyizlerde el işleme olarak sadece seccade örneklerine rastlanmaktadır. Dokumalara bakıldığında ise, dokuma tezgahlarının yıllar önce ortadan kaldırıldığı, köyde en son dokumanın 1970'lerde yapıldığı görülmektedir. Halâ evlenen kızların çeyizinde annelerinden, anneannelerinde kalma bez ayağı ve cicim tekniği ile yapılmış dokuma yorgan, çarşaf, peşkir ve heybelere rastlanmaktadır. Böylece dokuma ürünler kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılmaktadır.

Yörede hemen hemen tüm genç kızların çeyizinde kumaş boyama, ahşap boyama, makrame ve bitkisel örücülük teknikleri kullanılarak üretilen ürünlere de rastlanmaktadır.

Edirne ili Tatarlar köyünde evlenecek kızların çeyizlerinde el sanatları yanında beyaz eşyalara, ev tekstil ürünlerine ve mutfak eşyalarına da rastlanır. Evlenecek kızın çeyizinin her bakımdan güzel ve zengin olması, onun için bir övünçtür. (Aslanoğlu, 1971; İslamoğlu, 1987)

Menekşe motifli tiğ oyali tülberit

Saten yorgan

Boyama Örtü

Geçmişten günümüze kültürel değerlerimizin bir çoğunda olduğu gibi çeyiz geleneklerimizde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bireyler artık eskisi kadar el sanatı ürünlerine önem vermemektedirler. Bunu önleyerek el sanatı ürünlerinin yaşatılması için günümüzde ki moda ve kullanım alanlarına uygun çağdaş tasarımların yapılması ve değişik kullanım alanlarına uygulanması ile işlevlerini arttırmak gerekmektedir. ■

Kaynakça:

ASLAMOĞLU, İbrahim Divriği'de Düğün Adetleri İstanbul. 1971

İSLAMOĞLU, Mahmut. Kıbrıs Türklerinde Çeyiz Yazma Geleneği. Ankara, 1987

ONUK, Taciser ve AKPINARLI, Feriha. Bulgaristan Türklerinde Çeyiz Geleneği

Bulgaristan Türk Folkloru II. Uluslar arası Bulgaristan Türk Halk Kültürü Sempozyum Bildirileri. Ankara, 2001

Kültür Sanat Yazıları

Azerbaycan Giyim Kuşam ve Takı Sanatı

Ekber YEŞİLYURT
Halkbilimci - Ressam

İnsanların içinde yaşayan güzellik sevdası bir zamanlar millî giysilerin, sonra modaların yaratılmasına neden olmuştur. Eski zamanlarda da giysiler insanların maddi durumlarını, mensup oldukları yeri ve estetik görüşlerini yansıtmıştır. Giysiler aynı zamanda insanların maddî ve manevî tarihidir.

Azerbaycan millî giysilerinin kökü asırlara dayanır. Yörede yapılan arkeolojik kazılarda tunç devri başlarına ait (M.Ö. II.

bin yıllık) ve Mingechaur denilen yerde (M.Ö. V. Yüzyıl) üzerindeki resimler eski çağların giysileri hakkında bilgi vermektedir.

Ortaçağda Azerbaycan'ın bazı yerlerinde dokunmuş ipek ve yünüleri o devirde ün kazanmıştır. Ortaçağdaki giysiler hakkında o dönem yapılan minyatürler de bilgi vermiştir.

XVIII'nci yüzyılda Azerbaycan, Ortadoğu'nun en iyi ipeklerini üreten merkezdi. Şamahı'da üretilen tafta ve ipekler ün yapmış, Gence, Ordubad, Nahçıvan gibi kentlerde dokumacılık çok gelişmiştir. Gence kaleyağı (ipekbaşörtüsü) çok meşhurdur. Azerbaycan millî giysileri, biçim, şekil ve renklerin birbirine uyması bakımından aynıydı.

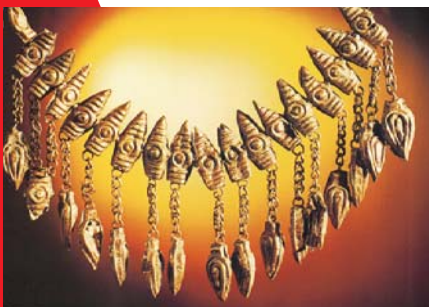
Giysilerin yapıldığı malzemenin kalitesi ve süsü, şimdi olduğu gibi sahiplerinin maddi durumunu göstermiştir.

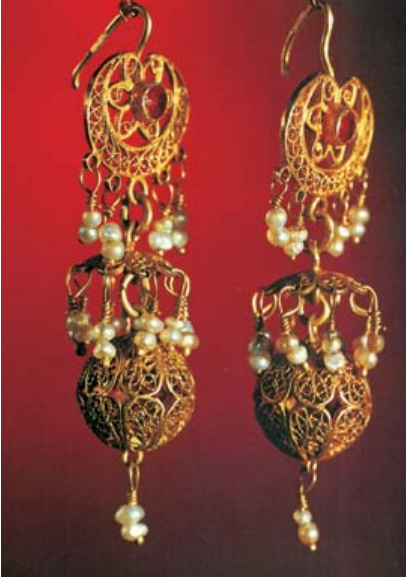
Kadın giysileri başlıca kadife ve ipekliden yapılır, erkek giysileri için çuha şal kullanılırdı. Hem kadın hem erkek iç çamaşırları keten ve pamukludandı.

Azerbaycan kadını şiiirlerde alageyik ve ceylana benzetilmiştir. Şiiirlerde güzellik ve zerafete çok yer verilmiş, giysiler ön plana çıkmıştır. Beli dar milli kadın giysileri kadın vücudunun zerafetini vurgular, uzun ve bol eteklerin yürüyüşe bir estetik verdiği görülür. Giysiler renk renk çiçek ve bitki işlemeleriyle süslenerek tabiatla kucak kucağa olmuştur. Geniş yenler kuş kanatlarını andırmıştır. Renk zenginliği doğaldır.

XIX. yüzyıl ile XX. yüzyıl başlarına ait Azerbaycan millî kadın giysilerinin üstlükleri; omuz ve kuşak giysileri diye ikiye ayrılır.

Omuz giysileri, iç gömlek, üst gömlek ve arkalıktan (kaftan) kuşak giysileri ise tuman etek ve çahırdan (şalvar) oluşur. Kadın üstlüklerini süslemek için sarma, karagöz zenciri şahpesent adında altın veya gümüş simli paftalar (sırmalar) kullanılmıştır.

Giysilerin yakalarına gonca şeklinde altın veya gümüş süsler takılmıştır. Boyunda karabattağ, çiğçiye (döşlük) denilen süsler, altın takılar tarihi bir değer taşıyarak halen kullanılmaktadır.

Kadınlarda kakma nakışlı altın, gümüş veya madeni takı olarak kullanılmış, başlarda ise kalayağı (büyük şal örtü) naznaz ve örpe (ipekli örtüler) kullanılmıştır. Bazen başörtününün altından "Arağcın" adında, kenarlarında altın süsler ve paralar dikilmiş takke takılırdı. Küpe, bilezik, boncuk veya gerdanlık tuvaleti tamamlar. Bugün yine buna benzer giysi ve takılarla folklorik vecibeler yerine getirilir.

Arağcının mendedir
Sermişem çemenedir
Dünya güzelle dolsa
Menim gözüm sendedir
Yukarıda belirtilen dörtlüklerdeki

"Arağcın" (üstü altın paralı işlemeli başörtü) namusunun da ifadesi sayılır. Bir kızın Arağcı'nın (başörtüsünü) bir delikanlının tutup çekmesi veya alması, o kızın delikanlıya kaçmasının ifadesidir. Yörede o kızı bakılmaz, başörtüsü kaçırılan kız artık sözlü sayılır ve o erkekle evlenir.

Takı Sanatı: Azerbaycan'da kuyumculuk ve takı sanatı çok uzun yol katetmiştir. M.Ö. II. yy'dan, M.S. XII. yy.'a kadar olan zaman Azerbaycan kuyumculuk sanatının en parlak dönemidir ve bu dönem Azerbaycan insanlarının maden el işlemlerinde yüksek kültüre sahip olduğunu gösterir, bu kültür zamanımıza kadar gelmiştir. Ancak el işçiliğinde, madenlerin işlenmesinde kolaylık sağlaması için yumuşatıcı diğer madenlerin karışımı yapılmış, bu bir dönüş olmuştur.

Azerbaycan Müzesi'nde teşhir edilenler en iyi ustaların elinden çıkan eserlerdir. Bunlar bir koleksiyon haline getirilmiştir.

M.Ö. II.yy.'dan itibaren yapımına başlanan eserler müzede saklanmıştır. Bu koleksiyon kadın ve erkeklerin süsleme ve takılarından oluşmaktadır.

Bu kolleksiyonun büyük bir çoğunluğu XIV. yy.'a ait olup Bakü, Şuşa, Şeki ve Nahçıvan'da o günün teknolojisi ile en iyi parça takılarından oluşmaktadır.

XIV.yy.'da mücevher yapımının en yaygın tekniği olan kabartmacılık Azerbaycan'da çok ileri gitmiştir.

Bu teknik üç bölüme ayrılmıştır; Delme, az kabartma ve çok kabartma. İşlemcilik bu dönemde ekseriyetle elle yapılmaktadır. Bu teknikler giysilerin üzerine işlenen mücevherlerde, kabartma tekniği noktalar şeklinde yapılır, kadınların elbiselerinde ve ana mücevheratlarında yer alırdı. Bugün pil ve oval şekilde yapılan mücevheratlara "Arpa" adı verilir. Bunlar Azerbaycan'da aranan nadide parçalar olup çok az miktarda bulunmaktadır. Arpa olarak adlandırılan mücevheratlar genelde noktalama tekniği ile şekillendirilmiştir. Noktalama tekniği ile şekillendirilen takıların giyildiği elbiseler ile kabartma ve oyma şeklinde yapılan takıların giyildiği elbiseler arasında farklılıklarda vardır.

1957 yılında hazırlanan Milli Müze'de toplanan telkari adlı nadide eserler, büyük bir ustalık ile hazırlanan eserlerdir.

- *Yassı Tekniği
- *Sıraya Koyma Tekniği
- *En karmaşık teknik olan Yuvarlak Teknik

Telkari, değişik formlar gösterir, detayları ve değişik formları ile daha karmaşık kompozisyonlar ortaya koyar. Bu detaylar madalyonların şekillerinde, balık, yıldız, yaprak ve kubbe şekilleri yapımında kullanılır. Halk bunu kolye, iğne, madalyon, broş, küpe olarak kullanır.

Bunlar yapılırken de değerli taşlarla süslenir ve taşların değerlerine göre paha biçilir. Müzenin kolleksiyonunda bu paha biçilmez eserlerin bir çoğu mevcut olup, bunlardan Çiğçiye, Garabattağ, Döşlük denilen gerdanlıklar ve boğaz altlıkları mevcuttur. Telkari metodu ile kadın kemerleri, tepelikler, göyüslükler ve bileziklerde yapılır. Bu takılar iğnelerle birleştirilerek plakalar halinde Telkari figürler yapılarak plakalara işlenir.

XIV. yy.'da yapılan Telkari el yapımı takılar müzede saklanarak günümüze kadar gelmiştir. Altınlar genellikle kırmızı, mavi ve yeşil minelerle kaplanmış ve beyaz minelerin tonuna işlenmiş olup bir ayrıcalık teşkil eder.

Bu gün Azerbaycan kuyumculuk sanatında da bir jenerasyondan diğer jenerasyona geçişte değişiklikler yaşandığı gözlenmektedir. Bu değişimler günün modasına ve güzellik anlayışına göre oluşmaktadır.

Azerbaycan takı sanatı, giyim kuşam sanatına eş değerde değişime uğramıştır. Halk giysilerinin kompozisyon özgürlüğü, yapı sadeliği, dekoratif şekil, takılarla birlikte uyum sağlamıştır.■

Fotoğraflar: Ekber Yeşilyurt Arşivi

Giresun'da giyim kuşam ve kadın erkek kıyafetleri

Gökhan HAMZAÇEBİ
Folklor Araştırmacısı

GİRESUN'DA GİYİM KUŞAM

İl merkezi ve kıyı bölgelerinde çağdaş giysiler giyildiği halde iç kesimlerde geleneksel giysiler yaygındır. Giresun'da peştamal kadın giyiminin değişmez bir parçasıdır. Cepkenler, bindallılar, entariler bu yörede görülmektedir. Kadınlarda başa örtülen, bele sarılan peştamalin değişik türü vardır. Kadınlar başlarına "Keşan Peştamal" denilen gösterişli ve ince bir dokumayı bellerine de düz çizgili veya di-rekli peştamal diye adlandırılan dokumayı sararlar. Kadınlar eskiden canfes (üçetek) de giyerlerdi. Ev gezmelerinde, düğün ve bayram gibi özel günlerde de kadınlar başlarına altın tepelik, boyunlarına beş-biryerde ve kollarına da bilezik takarlardı. Hasır bilezikler günümüzde de büyük ilgi görmektedir.

Eskiden dokunan yün çoraplara günümüzde pek rastlanmamaktadır. Boyalı yaşmak ve çember, peştamal, entari, hırka ve yelek günlük kadın giyimini oluşturmaktadır. Ayaklara giyilen kara lastik artık kullanılmamaktadır.

Kentte de görülen bu giyim yanında modern giyim de yaygındır. Erkek giyiminde dağlık kesim-

lerde aba-zıpka denen paçaları dar, baldırdan yukarı-sı bol pantolonlar giyilir. Bu giyimde yörenin sert ikliminin etkisi vardır. Erkeklerde aba zıpkanın yanında Çerkez kayışı, kama, gümüş kamalık, kabalak ve çizme giyilmektedir. Erkekler il merkezinde, kı-yı ve kasabalarda ceket ve pantolon giyerler, kasket takarlar.

Günümüzde Giresun halkı modern giyimi kullanmaktadır. Yine köy ve kasabalarda kadınlar ev içinde oyalı yaşmak veya çember, entari, peştamal veya şal giyerler. Ayaklarına, lastik veya kundura giyerler.

KADIN KİYAFETLERİ

Daha çok il merkezinde olmak üzere zenginler tarafından giyilen ipek ve kadife entariler yöreye has motiflerle süslenir. Ekonomik duruma göre altın, gümüş işlemler göze çarpar. Genelde canlı renklerden oluşan (sarı, kırmızı v.s.) serbest kıyafetlerdir. Kumaş olarak, eski yıllarda basma ve pazen olarak mevsimine göre giyilir. Eskiden Çarşaf ve Ferace giyilirdi. Bindallı ve üçetek tabir edilen elbiseler de giyilirdi. Giyim kuşamları şehir ve köylerde değişmekte olup, ipekten yapma elbiseler kullanılabilir-di.

Eskiden şehirlerde gündelik giysi olarak kadınlarda manusa denilen çizgili, pamuklu, fanusa denilen yünlü ve ipek kadife entariler giyilirdi. Tepelik ve oyalı yemeni başa bağlanırdı. Bu giysiyle sokağa çıkıldığında başa gelen kısma büzgülü ipek, pütü-kare çarşaf ve peçe takılırdı. Entarinin üstüne Musul çarşaf giyerlerdi. Kenarları 2-3 cm. genişliğinde altın gümüş tellerle şeritlenmiş, başa kordonla bağlanıp, ucuna altın gümüş toplar, nazar boncuğu, yaşlılara felç vurmasını diye akik boncuk bulunan peçe ve kıl peçeler takılırdı.

Yatak giysisi olarak, beyaz patiskadan fistolu, kırmalı veya dantelli kurdelelerle süslü gecelik giyilirdi.

Hamam giysisi olarak; zenginler, altın sırmalı, gümüş telli havlular, üçgen biçimi yaşmaklar, gü-

müş tas, gümüş nalın, altın ve gümüş kakmalı fildişi taraklar kullanırlardı. Fakirler ise, baş tarafı işli ipekli havlular, yaşmaklar, ceviz nalın, bakır taslar ve pamuk keten peştamallar kullanırlardı.

Sırmalı bohça içinde ikinci beyaz bohçaya sarılmış; gümüş telli sırmalı havlu, yaşmak, altın ve gümüş kakmalı fildişi tarak, gümüş tas, gümüş nalın, keşe, sabunluk, hamamda üzerine oturmak için küçük bir halı ve işlenmiş örtü bulunur. Bunun yanında hamamda ipekli ve pamuklu peştamallar da kullanılırdı.

Cember, Çember, Çömber:

Yörede baş örtüsü (tülbent), yemeni ve yazma olarak da bilinir. İnce ve seyrek dokunmuş, üzerine kalıpla basılmış, elle boyanmış yaprak ve çiçek motifleri bulunan, etrafı çeşitli renklerde ince boncuk, metalik beyaz pul ve iğne oyalarıyla süslü, başta siyah olmak üzere değişik renklerde olan bez bağlanır. Çemberin diğer bir adı da "Yaşmak" veya "Bürümcek" olarak da geçmektedir.

Entari:

Entari, üçetek veya Bindallı olarak da

tabir edilir. Fistan üzerine eskiden "Yaylık" takılırdı. Yöre giyiminde en çok kullanılan model; beli büzgülü entari modelidir. Etek ve yaka kısmı fırfırlı (volanla) veya dilimli; kolları uzun, kol ağızları manşetli veya büzgülü olup lastik takılır.

Yaylık:

Genellikle Görele ve çevresinde kullanılır. Fistan üzerine İman tahtası olarak tabir edilen göğsü kapatan bezdir. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Yelek:

Kolsuz sade modeli ile yeni giyimi, kadife kumaşı ve işlemeyle eskiyi hatırlatır. Kol ve yaka kenarına işlemenin renginde harç ve uyumlu renkli sutaşı geçirilir. Yeleğin sağ ve sol yanı ile arkası eskiden sırma tekniği ile (başta çiçek ve yaprak olmak üzere) çeşitli desenler işlenir. Bele tam inmez, önde kendiliğinden kapanabileceği gibi gizli kanca veya uçkurla içten bele bağlanır. Çeşitli pamuklu bezlerden yapıldığı gibi en makbulü kadife olanıdır.

Göynek:

Beyaz ve krem rengi olan Göynek dokuma keteni kara keten ve bürümcükten yapılmıştır. İç giyildiği için bugün kullanılmamaktadır.

İç Donu:

Eskiden uçkurlu ve dize kadar uzun, diz kısmı lastikli "Tıman" adı verilen bezden yapmadır.

Peştamal:

Entarinin üzerine, bele bağladıkları, genellikle beyaz, kırmızı, enlice çizgili veya kareli peştamallar bağlanır. Buna göre "Keşan" da denilir. Her gün iş içinde bulunan kadınlar tarlada, mutfakta, yolda, pazarda belinde taşıdığı peştamalı oldukça süslü bir giysi olması yanında kadınlar çalışırken üst başlarını kirletmekten koruyan iyi bir önlüktür.

Acem Şalı:

Daha çok yüksek kesimlerde oturan kadınların bellerine sardıkları kalınca bir kuşaktır. Kuşak, sırtında yük taşıyan kadının belinin incinmemesi bakımından bir yastık (arkalaç) görevi görür. Özel gün ve düğünlerde giyilen püsküllü ve desenli yün kuşaklara "ACEM ŞALI" denir. Bunun sebebi bu kuşağın Acem ülkesinden gelmesidir.

Kolon-Kolan:

Yassı ve enlice bağ. Kalın yünden dokunur. Kaytandan daha incedir. Kadınlara, sırtında yük taşımada kullandıkları, ayrıca bellerine sardıkları bir bağıdır.

Çorap:

Yün ve ince sağlam pamuk ipliğinden dokunmuş Fildegoz adı verilen değişik renklerde motiflerle süslü diz kapağının altına gelecek şekilde uzunca örülmüş çoraplar giyilir. Örgü desen ve motiflerine göre değişik adlar alırlar. Örneğin, erik yaprağı, burma, saç örgüsü, yıldız, çiçek, kilim, baklava ve muska gibi. Değişik renk ve motiflerde örülen bu çoraplara “alaca çorap” adı verilir.

Yemeni:

Bir çeşit hafif ve kaba ayakkabı. Altı kösele olup değişik renkte deriden alçak topuklu olarak yapılır. Dağ köylerinde deriden yapılan çarık, çapula, yemeni, kent merkezinde ve sahil köylerinde mest, kundura giyilir. Ayrıca kara lastik, içi pamuklu bezle kaplı olduğu için ayağı terletmediğinden daha çok kullanılır.

TAKI VE AKSESUARLAR

Gümüş Tepelik:

Cumhuriyet öncesi gümüş tepeliği yalnızca genç kızlar takar, gelinler ve evli hanımlar altın tepelik takarlar. Tepelikler genellikle duvak yerine kullanılan saf ipek örtünün üzerine, genç kızlarda ise, iğne oyalı şifon eşarp üzerine takılır. Günümüzde ise bunlar kullanılmamaktadır.

Gögse Takılanlar:

Yörede takı olarak altın, gümüş ve elmas her zaman rağbet görmüştür. Bazı takı türleri günümüze kadar özelliğini bozmadan gelmiştir. Yörede en çok beşbiryerde takılır. Bu altının yanlarına Osmanlı adı verilen Reşat liralara takılır.

Önceden kurdeleyle bağlanarak boyna takılan gerdanlık, günümüzde zincire dizilerek takılır. Kulağa ise, elmas küpe, altın küpe (hasır işi) takılır. Yörede liralarla birlikte boğaza at boncuğundan küçük, çeşitli göz alıcı rengarenk boncuklar bağlanır. Bu lira ve boncuklar renkli bezden yapılmış bir bağ ya da renkli bir kurdeleyle dizilmiştir.

Kola Takılanlar:

Genç kızlar gümüş bilezik, gelinler altın bilezik (hasır bilezik) takarlar. Her gelinin mutlaka hasır bileziği bulunur. Aile durumuna göre her iki kola da takılır.

Yüz Süslemeleri:

Fındığın ateş üzerinde yakılarak elde edilen kö-

müründen “ Rastık” çekilirdi. Yüze ise pudra sürülürdü. Bugün kozmetikten yararlanılıyor. Yine eskiden geyik mantarının sütünü kaşlara sürerek kızılımlı tırak bir boyama yaptıkları da söylenmektedir. El içlerine ise kutsal sayılan ve halen kullanılan kına yakma vardır.

ERKEK KIYAFETLERİ

Erkeklerde kostüm olarak; hakim yaka beyaz gömlek, üstüne düğmeli yekek onun üstüne ise uzun kollu belden bağlamalı aba giyilir. Altta belden bağlamalı zıpka, ayaklarda el örme çorap, üzerine diz hizasında çizme giyilir. Başta ise aba-zıpka kumaşından yapılmış kulak üzerinden bağlamalı “KABALAK” adı verilen başlık kullanılır. Aksuar olarak, boyunda zincirli gümüş hamaylı, omuzdan asılıp bel hizasına inen zincirli gümüş tütünlük, göğüs hizasına takılan beşli gümüş köstek zincirleri, belde ise Çerkez kayışı ile kılıflı kama ve tabancalık takılır. Kostüm kumaşının ana rengi siyahtır. Esas giyimin dokuması; “KARAMANTU” denilen keçi yününden yapılır, adına “ÇÖPÜR” denilen ve siyah renkli bir kumaştır. Bu kumaş kalın olup, 25 cm.’lik enlilikte kazık denilen dokuma tezgahında elle dokunurdu. Oldukça ağır bir kumaştır. Bugün ise normal siyah renkli kumaşlardan yapılmaktadır.

Kabalak:

150-170 cm. uzunluğunda, 24-25 cm. eninde çuha, karamanduladır. Sağlam parlak kumaş ya da şayak. Şayak, kaba bir şekilde dokunmuş, dayanıklı yünlü kumaş, iplikleri köyden köye ve çuhadan daha seyrek olarak dokunmuş lacivert veya siyah renktedir. Kaba örgülü olmakla birlikte sıcak tuttuğundan özellikle köylüler ve kasaba esnafı arasında ceket (aba) ve pantolon (zıpka) kumaş olarak kullanılmıştır. Ortası başa yerleştirilecek şekilde dikilir. Bağlığın tepesine bağlı püskülü vardır. Önde 6 cm. eninde 20 cm. uzunluğunda kaytan işlemesi vardır. Arka tarafında 10 cm.’lik bir yırtmaç vardır. Bu yırtmaç kabalağın iyi ve rahat bağlanması için yapılmıştır. Uzun kısımları içe doğru 30 cm. astarlıdır. Başa sarılarak kulak üstünde fiyonk şeklinde bağlanır.

Gömlek-Mintan:

El tezgahlarında 1900-1909 yıllarında erkekler için, Koluzobba denilen eriş ve arağazı (dokuma tez-

gahlarında enine alınan iplik, atkı ipek ve bürümcümle dokuma bir çeşit gömlek), yine yarım koluzobba yahut melez deline ipeği az ve bürümcüğü fazla ikinci çeşit gömlek Hilaliye denilen Çin pamuğu ve ayrıca ipek ve bürümcük karışık dokunan erkek gömleğidir. Şimdi ise beyaz-siyah, siyah-beyaz çizgili bezden yapıldığı gibi, beyaz patiska, poplin veya ipekli kumaştan dikilen hakim yaka kolları manşetli bol bir giysidir. Yaka, boğaz üzerinde iki üç düğme ile iliklendiği gibi sol omuz üzerinde de iliklenir. Düğmeler siyah renklidir.

İç Göynek:

Yakasız ve önden üç düğmeli olarak uzun veya kısa kollu olarak kullanılır. İki tip olarak mevsimine göre, yazın Kara keten kumaşından yapılan, kışın ise yün olanı giyilmektedir.

Yelek:

Ön kısmı siyah kumaştan dikilmiştir. Arka kısmı boydan boya astarlıdır. Yeleğin iç astarı Karamanduladan olduğu gi-

bağlanarak sabitlenir. Genellikle yaz sıcaklarında giyilmez. Zamanımızda bu parça pek kullanılmaz. Çeket olarak yelek üzerine giyilir. Kenarları ve kol üzeri "Kaytan" denilen iplikten örme süslüdür. Yanları yırtmaçlıdır.

İç Donu:

(Tıman-Tuman) Göbek ve diz arasında olup beyazdır. Mevsimine göre kumaşı değişmektedir.

Zıpka:

Siyah kumaştan dikilmiş bir tür pantolondur. Bacak kısmı, bacağı saracak şekildedir. Ağ ve arka kısmı körüklüdür. Zıpkanın ek yerlerinde, bacağın ön ve arkasından aşağıya doğru 1 cm. eninde kaytan işleme vardır. Uzun uçkur ile önden arakaya dolanarak bağlanır. Paça kısmında ayağın rahat geçmesi için yapılmış 10 cm.lik yırtmaç bulunur. Yırtmacın uçlarında uçkurlar bulunur. Bu uçkurlar bileğe bağlanır.

Çorap:

Koyun yününden elde örülmüştür.

bi ipekten de olur. Yaka kısmında 12 cm. eninde sırma işlemler vardır. Sol omuza yakın bir konumundan aşağıya doğru bir dizi düğme ile iliklenir. Bu düğmeler simetrik olarak sağda bulunur. Kullanılan düğmeler siyah veya metalik renkte (gümüştan) olur. Kol altında cepler bulunur. Gömleğin üzerine giyilir. Kruvaze yelek, çift tarafı düğmeli olup, yeleğin arkası köprü bağı ile bağlamalı, yaka kenarları kaytan işlemelidir.

Aba-Cepken:

Siyah şayak kumaştan yapılmıştır. Yakasız, kolları astarlı olduğu halde bedeni astarsızdır. Sağ ve sol tarafta birer cebi vardır. Kruvaze olarak sağ solun üstüne kapatılır. Düğmesi yoktur, alt uçlarında bulunan bağcıklarla belden arkaya

Siyah, beyaz ve kahverengi ayağa giyilen bir giysidir. Bugün, çizme içerisinde görülmediğinden kostüm olarak kullanılmamaktadır.

Çizme:

Yörede sabuk veya salenk olarak adlandırılır. Boğaz kısmı yumuşak deriden ve meşinden yapılan, altı kösele alçak topuklu, önce dikimli ve sivri burunlu siyah bir çizmedir. Boğaz kısmı katlanarak da giyilir. Ayrıca yörede körüklü çizme de giyilir. Diğer bir adı ise "SAPUK" tur. Bu isim Rumlardan kalma bir addir. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Karadeniz insanı Rumlarla birlikte yaşamış olduğundan, o devirde yaşayan insanlar bu ismi kullanmışlardır.

Çarık:

Ayakkabı olarak yörede inek derisinden yapılan çarık giyilir. Çarıkların uçları sivri, boğazları açıktır.

TAKI VE AKSESUARLAR:

Aksesuarlar, kuşak, kemer, hamail, nuska, köstek, bıçak, yağdanlık ve gavadanlıkta oluşur.

Nuska-Muska:

Üçgen şeklinde olan muska gümüştan yapılıdır. Üzerinde çiçek ve ay-yıldız gibi işlemler bulunur. Boyuna gümüş zincirle asılır.

Hamail:

Gümüştan yapılmış nazar, göz değmesin diye içine muska ve bazı ayetler koyulur. Üzerine çiçek, ay yıldız, cami resimleri, padişah arması ve tuğrası işlenen, sigara tabakası büyüklüğünde zarif bir kutudur. Hamail, gümüş zincirle birlikte sağ omuzdan sol koltuk altına doğru çaprazlama asılır.

Köstek Zincir:

Sol cebe konulan saate çok sayıda ince gümüş zincir bağlanır. Bu zincirlerin diğer uçları sağ üst yakaya tutturulur.

Çerkez Kayışı:

Yörede sırma silahlık, Çerkez kemeri olarak da bilinir. Siyah deriden yapılan kemerin ön kısmında bıçakları koymak için üst üste dikilmiş kayış gözleri bulunur. Bu kemere aşağıya doğru sarkan gümüş işli uçları vardır. Bu kemere silah, bıçak, av malzemesi, yağdanlık takılabilir. Aba, eğer giyilmemişse, yelek üzerinden bele bağlanır.

Kama:

Silah olarak kullanılır. İki ağzı da keskin büyük bıçaktır. Ucu sivri 25-30 cm. uzunluğunda, siyah bir kın içinde sol taraftan bele asılır.

Yağdanlık:

Silah yağlamak için içinde yağ bulunan küçük bir kutudur. Kemere asılır. Bu gün kullanılmamaktadır.

Gavdanlık:

Gav (kav), ateş veya sigara yakmak için çakmak çakarak tutuşturulan maddedir. (Mantar kavı, bez kavı vb.) Kavlık, sigara veya gerektiğinde ateş yakmak için içine kav, çakmak taşı, gazlı bez, pamuk ve çakmak konan siyah meşin, bezden bir torbadır. Kemere asılır. Bugün kullanılmamaktadır.

Sonuç olarak diye biliriz ki, kostüm olarak erkeklerde her bölgede Aba-Zıpka giyildiği görülür. Kadınlar da ise entari (fistan) kullanılır. Kostümlerde genellikle, kıyı bölgeleri ılıman iklimle sahip olduğu için, karasal iklim görülen iç bölgelere nazaran daha az parça ve ince kumaşa sahiptir. Erkekler, siyah ve lacivert; kadınlar kırmızı, yeşil, mavi gibi canlı ve göz alıcı renkler kullanırlar. ■

Sedef

ve Sedef kakmacılığı

Bazı deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan ve sedefçilikte kullanılan sert, beyaz ve gökkuşağı pırıltılı, fosforik özelliği olan maddeye sedef, bu maddeyi işleyen kişiye de sedefkâr denilir.

Asırlardan beri bilinen sedef, zamanın tekniği ve milletlerin sanat anlayışına göre şekil almıştır. XV. yy' dan sonra Türk - İslam sanatının tamamen emrine giren sedef, geometrik desenlerin bitmek tükenmek bilmeyen dizilişleri ile gelişimini sürdürmüştür. Daha sonraları kıvrılma, dallanma, ana veya yardımcı bağlarla bağlanma, birbirini kesme ve düğümlenme gibi yollarla, çeşitli kompozisyon imkanı veren Rumiler, geometrik desenlerle birlikte kullanılmaya başlanmış ve doğadan stilize edilerek alınan çiçek

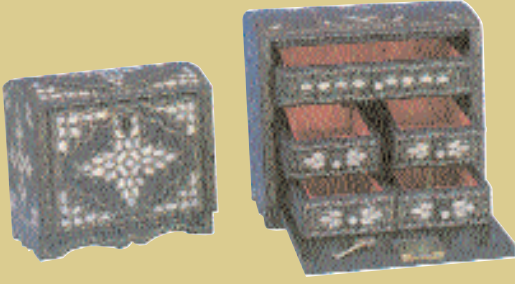

olup, daha sonraki asır ve yıllarda barok sanatına duyulan hevese bir de ekonomik yapının bozulması eklenince bu sanattan uzaklaşmış, ucuz, sanat değeri olmayan eserler üretilmeye başlanmıştır. Ancak, Abdülhamit devrinde, yabancı kral ve diplomatlara sedef hediyeler verebilmek için saray sedefkarlığı korunmuştur. Son asrın sedefkârı Vasıf Hoca (kendisi İstanbul Topkapı Sarayı' ndaki Kutsal Emanetler Dairesinin kapısını sedef bağa ile yapmıştır) özel atölyesinde çalışmasını sürdürürken bir yandan da bu sanatı yaşatabilme çarelerini devrin güzel sanatlar akademisi olan Nefise-i Sanayi'de sedefçilik dersleri vermiştir. 1940 yılında ölümü ile bu sanat dalının genç nesillere aktarılması mümkün olmamıştır.

Sedefçilik ilk çağın en eski uygarlıklarında görülmekle birlikte sedefin eşyada süs öğesi olarak uygulanışı çok sonradır. Her ne kadar bazı kaynaklar Sümer sanatında sedefin traş edilerek ahşaba uygulandığı, Uzakdoğu ve Güney Asya'da (Hint Sanatında) sedef süslemelere rastlandığı bildirilse de, sedefin en yay-

motifleri (lale, karanfil, gül) kullanılmaya başlanmıştır.
17. yy sedef işçiliğinin doruk noktası

gın ve en gelişmiş şekliyle Türk Osmanlı Sanatında görüldüğü bilinir. Osmanlıda sedef işlemeciliğinin ilk örneklerini 15. yy. sonlarına doğru görmek mümkündür. Edirne'deki tek kubbeli Beyazıt camii'nin kapı kanatlarında görülen sedef işçiliğinin XVI. yüzyılda olgunluk devresine girdiği bilinmektedir. Bu dönemde sedefçilik kapı, pencere, dolap kanatları, kürsü, çekmece, Kur'an muhafazası, rahle, masa, koltuk, kanepeler, sehpa, gibi mobilyalar, silah kabzası, nalın, körük, tütün tabakası, kahve takımı vb. gibi ahşap eşyada görülmüştür.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da sedef süslemeye geniş yer verilmiş olup, Dalgıç Ahmet Ağa, Mimar Sedefkar Mehmet Ağa gibi meşhur sedef ustaları yetişmiş; XVII. yüzyılda Evliya Çelebi yalnız İstanbul'da 100 sedef atölyesi ve 5000 kadar sedef ustasının sanatlarını yürüttüklerinden söz etmiştir. XIX. yüzyılda Osmanlı sedef işçiliği gerilerken, yüzyılın sonlarında Abdülhamit Han Yıldız Sarayında bir sedefhane kurduğu, burada kendisinin de sedefli eşyalar yaptığı söylenir. 1912 yılında Sedefkar Vasıf Hoca, Beşiktaş'ta işlettiği sedef atölyesinde bu sanatı bir süre devam ettirmiş, hatta onun öncülüğü

ile 1936 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir sedefçilik bölümü açılmıştır.

GAZİANTEP' TE SEDEFKÂRLIK

Yaşayan kaynaklardan edinilen bilgiye

göre; sedef kakmacılığın Gaziantep'te 1963 yılında başladığı bilinmektedir, Gaziantep'te ilk sedef atölyesini açan kişi Remzi DEMİR isimli ustadır ve hala hayattadır. Köylerden ve çevre illerden toplanan az tamirli tabanca ve tüfek tamiratıyla bu el sanatı başlamıştır. Avrupa'nın pek çok ülkesinden çok fazla talep gelmesinden dolayı, toplanan eski malzemenin yeterli gelmemesi ustaları yeni malzemelerle, yeni imalathane kurmaya zorlamıştır. Böylece Remzi usta 1966 yılında tam teşekküllü atölyeyi kurmuş oldu. Sonraki on yılda sıkıntılarla piştol imalatı sürdürülürken, bu defa da eski sedef eşyaların benzerleri, orijinallerine uygun olarak yapmaya başlandı. Üretilen eşyalar yine turiste hitap ettiğinden maddi sıkıntı ve zorluklar çekildi. Ancak son yıllarda kendi insanımızın bu eşyalara ilgi

göstermesi ustaları kaliteli mallar üretmeye teşvik etti. Şu anda bu işle uğruşun 15-20 ustanın tamamı Remzi ustanın atölyesinde yetişti. Remzi usta yetişen çocuklarının da desteği ile Gaziantep'in simge-

lerinden biri haline gelen Gümüştekin Antik Showroom'u açarak çok nadide sedef eserlerin insanların beğenisine sunulmasına imkan sağlamıştır.

Gaziantep'te yapılan sedef işinde motif, şekil ağırlıktadır. Tüm çalışmalarda Selçuklu ve Osmanlı kültürünün izleri görülmektedir. Gaziantep'te atölyesi bulunan sedef ustalarının hepsi hiçbir okul eğitimi almadan, baba mesleği olarak bu işi üstlenmişlerdir. Bugün işçilik yönün-

den Mısır ve Suriye'de yapılan sedef işinden daha başarılı eserler üretmektedirler. Gaziantep'te işlenen sedefte, gümüş, sarı pirinç tel ve genellikle ceviz ağacı kullanılmaktadır. Renk-

ler kızıl ve siyah olup kullanılan motiflerde çeşitli geometrik desenler bir arada görülür. Zaman zaman barok ve rumi, arabesk denen çalışmalarına rastlanmaktadır. Bunlar daha çok Osmanlı ve Selçuklu modelleri örnek alınarak yapılan eserlerdir.

Bu eserler Gümüştekin Antik Showroom Münütpaşa Mh. Karatürk Cad. No: 188 Şehitkamil - Gaziantep de görülebilirler.

Mahalli Halk Oyunları Şenliği Gerçekleşti...

Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı işbirliği ile düzenlenen "Mahalli Halk Oyunları Şenliği", 5.000 kişilik davetli topluluğunun huzurunda, Cemil Topuzlu Açık Hava Tiyatrosu'nda gerçekleşti.

Türkiye'nin farklı oyun yapılarına sahip, mahalli nitelikli halk oyunları topluluklarında orta yaş üzerindeki değerlerimiz, geleneksel yapılarıyla yörelerine ait halk oyunları gösterilerini sergilediler.

Sunuculuğunu İkbal GÜRPINAR'ın yaptığı şenlikte, İstanbul Devlet Opera ve Balesi sanatçılarının yöresel oyunlardan esinlenerek hazırladıkları "Anadolu Formları" adlı bale gösterisi de sergilendi. Türkiye'nin tüm dünyada büyük beğeni kazanmış olan otantik danslarından esinlenerek hazırlanmış, evrensel dans diliyle anlatıldığı çağdaş bir dans yapıtı olan "Anadolu Formları" isimli program, yedi değişik bölgenin danslarından oluşmakta. Şenlikte ise programın Zeybek, Artvin ve Trabzon'dan oluşan bölümü sergilendi.

Halk oyunlarının geleneksel yapısıyla yaşatıldığı ve alanında tespit edilen, kaynak niteliğinde kişi ve grupların katılımıyla gerçekleşen "Mahalli Halk Oyunları Şenliği" ile bir yandan bu önemli kültür değerlerimiz yaşatıldı, bir yandan da kamuoyuna ve ilgili çevrelere tanıtımı yapıldı.

"Mahalli Halk Oyunları Şenliği" bilimsel çalışmalar ve çeşitli sanat ve kültür çalışmalarına imkan ve zemin sağlaması bakımından da ayrı bir öneme sahipti. Gelecek nesiller için önemli bir miras aktarımı olan şenlikte, bu güne kadar yapılan etkinliklere katılan kırk topluluktan onbir topluluk, kaynağından ve bozulmamış yapısıyla yöresel oyunlarını sergilediler.

İzmir Adnan Menderes İlçesi Cumaovası Efeler Kültür Derneği Halk Oyunla-

rı Topluluğu, Rize Fındıklı Doğanay Köyü Halk Oyunları Topluluğu, Bilecik Pazaryeri Küçükemal Köyü Halk Oyunları Topluluğu, Erzurum Halk Oyunları ve Halk Türküleri Turizm Derneği Topluluğu, Manisa Soma İlçesi Darkale Köyü Halk Oyunları Topluluğu, Denizli Çameli İlçesi Halk Eğitim Merkezi Gökçeyaka Halk Oyunları Topluluğu, Bitlis Merkez Halk Oyunları Topluluğu, Muğla Milas İlçesi Çomakdağı Kızılağaç Köyü Halk Oyunları Topluluğu, Şanlıurfa Merkez Halk Oyunları Topluluğu, Konya Bozkır İlçesi Yazdamı Köyü Halk Oyunları Topluluğu, Kırşehir Kaman Davul-Zurna Halk Oyunları Topluluğu sergiledikleri birbirinden güzel gösterileri ile İstanbul halkına unutamayacakları muhteşem bir gece yaşattılar.

Kültür ve Turizm Bakanı Erkan MUMCU, Mahalli Halk Oyunları Şenliği ile ilgili düşüncelerini şöyle açıkladı: "Klasik ve çağdaş sanat dallarının ve kültür

öğelerinin çoğu yöresel ve geleneksel bir kaynağa ve zemine sahiptirler. Pekçok kültür ve sanat ögesi, yöresel bir ölçekten ve otantik bir gelenekten ulusallığa, ulusallıktan evrensellığe doğru bir süreç izleyerek mevcut konumuna ulaşmıştır. Ülkemizde pek çok yöresel ve geleneksel kültür ögesinin ulusal nitelikli kültür ve sanat değerine ulaştığı söylenebilir. Hatta geleneksel el sanatlarımızdan giyim kuşama, halk mimarisinden süsleme sanatlarımıza, mutfak kültüründen halk oyunlarına kadar pekçok kültür ve sanat değerimiz ulusal nitelikten evrensel ölçekte değerlere dönüşme yolunda ilerlemektedirler.

Kültür, sanat ve turizm açısından son derece zengin ve çeşitliliğe sahip bir halk oyunları kültürüne sahibiz. Bölgesel ve uluslararası organizasyonlarda Türkiye'nin kültür zenginliği ve özgünlüğü en çarpıcı bir biçimde halk oyunlarımız aracılığıyla sergilenmekte ve algılanmaktadır.

Bakanlık olarak ulusal kültürümüzün ayrılmaz bir yönünü oluşturan yöresel ve geleneksel kültürümüzle ilgili araştırma, derleme, arşiv, yarışma, şenlik, festival, yayın ve tanıtma gibi çok kapsamlı faaliyetler yürütüyoruz. Halk oyunlarımızla ilgili sürekli olarak yürüttüğümüz araştırma, derleme ve belgeleme gibi bilimsel çalışmaların yanı sıra, her yıl düzenli olarak şenlik ve yarışmalar gerçekleştiriyoruz. Halk oyunlarını geleneksel yapısıyla yaşatan alanda tespit ettiğimiz kaynak niteliğinde kişi ve grupların katılımıyla düzenlediğimiz yöresel halk oyunları şenlikleri aracılığıyla, bir yandan kaynak kişileri destekliyor, diğer yandan da kamuoyuna ve ilgili çevrelere tanıtıyoruz.

Bu şenlikler bilimsel çalışmalar ve çeşitli kültür ve sanat uygulamalarına imkan ve zemin sağlaması bakımından ayrı bir öneme sahiptir.

Bu yıl programımızda bu niteliğe sahip biri 15 Eylül'de İstanbul, diğeri 25 Eylül'de Ankara'da olmak üzere iki yöresel halk oyunları şenliği düzenliyoruz. Ankara'da düzenlediğimiz şenlikte daha önce olduğu gibi belirlenen kaynak kişi ve gruplar yöresel oyunlarını sergilemek üzere ilk kez sahne alacaktır.

İstanbul'da düzenlediğimiz şenliğimizde ise, bugüne kadar yaptığımız etkinliklere katılan kırk topluluktan onbir topluluk gelerek, kaynağından ve bozulmamış yapıyla yöresel oyunlarını sergileyecektir. Ayrıca, bu kültürümüz, çağdaş ve evrensel bale sanatı yorumuyla sergilenecek; İstanbul Devlet Opera ve Balesi sanatçılarımız yöresel oyunlardan esinlenerek hazırladıkları "Anadolu Formları" adlı bale gösterisini sergileyecektir.

Programımızda hem halk oyunlarımız yarışma olgusundan uzaklaştırılarak gerçek havasına, yani şenliğe kavuşturulmakta; hem de yöreselden evrensele ulaşılmasının bir örneği sunulmaktadır.

Bu etkinliğin düzenlenmesinde destek

ve yardımlarından dolayı İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne, işbirliği için Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı'na minnet ve şükranlarımı sunarım.

Geleneksel kültürümüzün önemli bir dalı olan yöresel ve otantik halk oyunlarının yaşamasında en büyük paya sahip olan Türk insanına ve şenliğimize katılan topluluklardaki sevgili vatandaşlarımıza içten sevgilerimi ve saygılarımı sunuyorum." dedi.

Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı tarafından, şenlik kapsamında dört gün süreyle İstanbul'da misafir edilen topluluklar için organize edilen Boğaz Gezisi renkli görüntülere de sahne oldu. Davulların susmadığı gezide, tüm katılımcı topluluklar gönüllerince eğlenerek, boğazın eşsiz manzarasının tadını çıkardılar.

Ayrıca, şenlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tüm katılımcı topluluklara katılım belgesi ve sertifika takdim edildi.

Yine şenliğin gerçekleşmesinde büyük özveri ve gayretleri bulunan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'na ve Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Başkanlığı'na, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından plaket takdim edildi.

Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı M. Zeki BAYKAL, "Mahalli Halk Oyunları Şenliği" anısına, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürü Mahmut EVKURAN'a, İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürü Doç. Dr. Ahmet BİLGİLİ'ye ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanı Prof. Dr. İskender PALA'ya plaketini verdi.

Motif'ten Haberler

Motif'te, Salı Sohbetleri ve Yöre Geceleri Devam Ediyor...

Motif tarafından geleneksel hale getirilerek yıllardır gerçekleştirilen Motif'te "Salı Sohbetleri", Motifli gençlerin her hafta bir yörenin kültürel değerlerini nakış nakış işledikleri "Yöre Geceleri" ile bütünleşerek ayrı bir güzellikte gerçekleşiyor.

Sanat camiasından misafirlerin de iştirak ettiği bu gecelerde gençler tarafından, yöreye ait sosyal ve kültürel tüm bilgi ve dokümanlar panoda sergilenerek, kostümünden oyununa, türküsünden yemeklerine kadar tüm yöresel özellikler,

misafirlere birebir sunularak yaşatılmaya çalışılıyor.

Öğrenciler tarafından hazırlanan yöreye

ait dokümanlar dosyalanarak, kaynak amaçlı Motif Arşiv Kütüphanesinde sergileniyor.

Kapıları herkese açık olan Motif'te "Salı Sohbetleri" ve "Yöre Geceleri" organizasyonlarında 2005 yılı itibarıyla Kırşehir, Kocaeli, Kütahya, Mardin, Muğla, Nevşehir, Niğde, Sakarya, Tunceli, Uşak, Yozgat ve Zonguldak yöreleri işlenecek.

Motif'te Salı Sohbetleri ve Yöre Geceleri'nde buluşmak dileğiyle...

Motif, Yeni Dönem Çalışmalarına Başladı...

Motif bünyesinde 2004-2005 yılı yeni dönem çalışmaları, alanında uzman yöre eğitmenleri eşliğinde başladı.

Düşünen ve üreten gençlerle gerçekleştirdiği faaliyetlerle birçok "ilk"e imza atmayı başaran Motif yeni sezonda da gençlerden aldığı bu güç sayesinde, halk kültürüne hizmet maratonunda daha da hızlı koşacak.

Gençlerden aldığı gücün, gençlere dönmesini borç bilen Motif, gençlerin eğitim faaliyetlerinin

yanı sıra, sosyal ve kültürel alanda da gelişmelerini sağlamayı amaçlıyor

Bu yıl, ikiyüz kişilik eleman kadrosu ile çalışmalarına başlayan Motif bünyesinde, halk oyunları branşında Karadeniz, Bitlis, Şanlıurfa, Gaziantep, Tokat, Van, Bursa ve Diyarbakır yöresine ait halk oyunları eğitimi verilecek.

2004-2005 yılında halk oyunları branşında, Cavit ŞENTÜRK (Karadeniz), Orhan GÜNEL (Bitlis), İmam Bakır DEMİRKUL (Gaziantep), Cihangir DOĞAN (Bursa-Van), Kürşad GÜLBAYAZ (Tokat-Diyarbakır), Murat GÜZEL (Şanlıurfa) yörelerinde eğitim verecek.

Yeni dönem çalışmalarına büyük bir azim ve şevkle başlayan Motifli gençler, Motif çatısı altında bu eğitimleri alabiliyor olmanın ayrıcalıklı mutluluğunu yaşıyorlar ve

yaşıyorlar.

Motifli gençler, Türk halk kültürünün çeşitli zenginliklerini ulusal ve uluslar arası alandaki akademik platformlarda tanıtılma amacıyla ilkeli çalışmaların örnek teşkil edeceğine inanıyorlar.

Yeni dönem çalışmalarının tüm Motif Ailesine hayırlı olmasını diliyoruz.

Motif'in Televizyon Programlarına Yönelik Katılımını Sürdürüyor...

Motif'in halk oyunları ekipleri, televizyonlar aracılığı ile milyonlarla buluşuyor.

Görsel medyada yer alan çeşitli programlarda, dünyada eşi

benzeri bulunmayan güzellikteki Türk Halk Oyunlarının milyonlardan oluşan izleyici kitlesine sunulması adına gelen taleplere karşılık veren Motif'in halk oyunları ekipleri büyük ilgi görüyor.

TRT, Star TV, ATV, Show TV, Kanal D, Kanal 7 ve TGRT gibi birçok ulusal televizyon kanallarında yer alan programlara

davetli katılan Motif'in halk oyunları ekipleri, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının da halk oyunlarına yönelik özlemini önemli ölçüde gideriyor.

Motif, yörelere ait halk oyunlarını özünden uzaklaşmadan düzeyli bir şekilde televizyon ekranları aracılığı ile Türk halkının ilgi ve beğenisine sunmaya devam etmekte.

MOTİF

HALK OYUNLARI
EĞİTİM ve ÖĞRETİM
VAKFI

MOTİF DERGİSİ ABONE FORMU

MOTİF Dergisine bugünden itibaren bir yıl süre ile abone oluyorum.
Abone kaydımın yapılarak dergilerimin her ay aşağıdaki adresime gönderilmesini diliyorum.

Adı Soyadı :

Doğum Tarihi :

Mesleği :

Firma Adı :

Dergi Teslim Adresi :

Posta Kodu :

Şehir :

Telefon :

Faks :

Not : Lütfen ödeme yaptığınızı gösterir "Havale Makbuzu"nu aşağıdaki faks numaramıza gönderiniz. Posta havalesi elimize geçmeyen adayların abonelik formu gelse de başvurusu dikkate alınmaz.

Bir yıllık abonelik ücreti: 60.000.000 TL.

Bilgi için : (0212) 531 61 68 - 531 87 90

Faks : (0212) 635 52 43

Havale adresi : Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı
Fevzi Paşa Cad. No : 361 Edirnekapı
FATİH / İSTANBUL

Tarih :/...../.....

İmza :

Halil İbrahim ŞARK SOFRASI

Merkez Aksaray : Sofular Mah. Sofular Cad. No. 54/1 Tel. : (0212) 621 77 32 - 33

Fatih Şubesi : Fevziye Cad. No. 13 Tel. : (0212) 635 40 15 - 534 48 08

Bakırköy Şubesi : İncirli Cad. Tayyareci Nurettin Sk. No. 89/1 Akbulut İş Mrk. Tel. : (0212) 660 10 00 - 01

Büronuzda, size özel mekanlar sunar...

Fatih Sultan Cad. Osmanoğlu Sok. No:11
Şarkkahvesi / Okmeydanı / İSTANBUL
Tel: 0(212) 256 93 90 - 235 45 06
Fax: 0(212) 255 24 38

Urfalı İstanbul Kebapçısı

MERKEZ İstanbul Caddesi
No: 77 (Eski Adliye karşısı) Bakırköy / İSTANBUL
Tel.: 0(212) 570 06 62 - 583 45 89

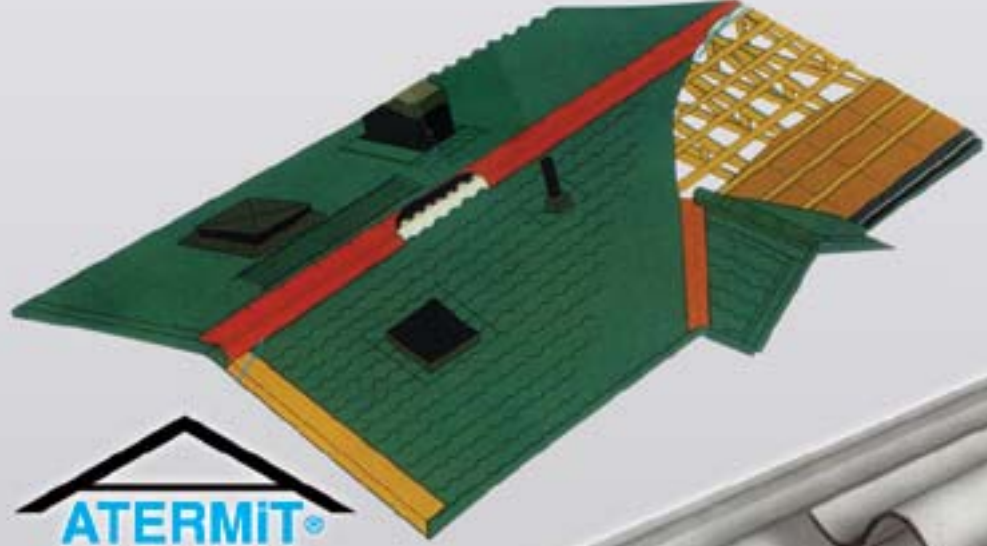
BALTAŞ SUNAR

30 YILLIK DENEYİM

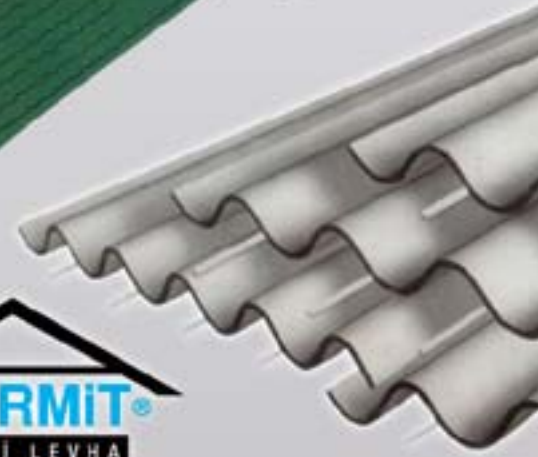
İçiniz rahat olsun...

akpol

SU DEPOLARI

ATERMIT®
PANEL KİREMIT

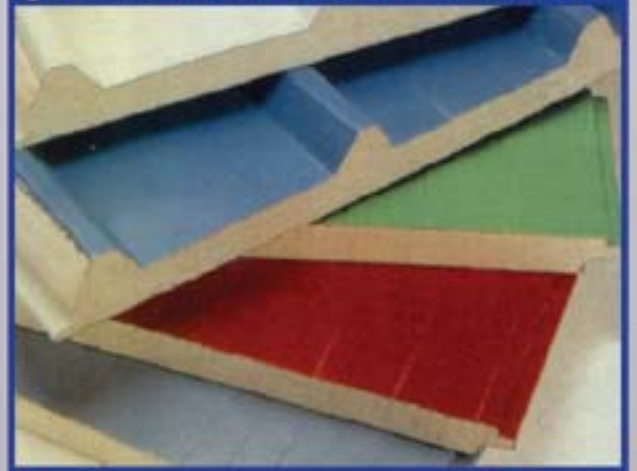

ATERMIT®
ŞERİTLİ LEVHA

ISO PANEL
SANDVIÇ PANEL

**POLİÜRETAN DOLGULU;
ÇATI VE CEPHE PANELLERİ**

BALTAŞ
ÇATI KAPLAMA
SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ

Fevzipaşa Cad. No. 373 Edirnekapı / İSTANBUL
Tel. : 0212 635 81 74 - 76 - 77 - 525 58 31 - 523 53 22

Faks : 0212 523 52 58

www.baltascati.com e-mail : baltascati@websektor.com

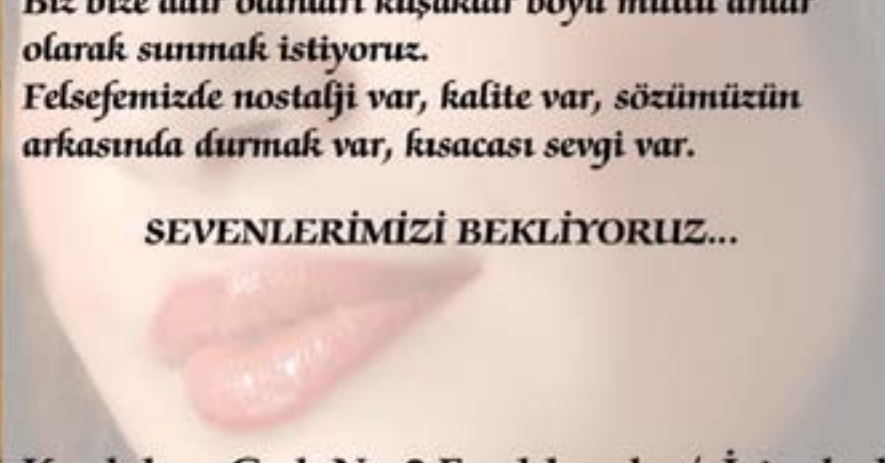
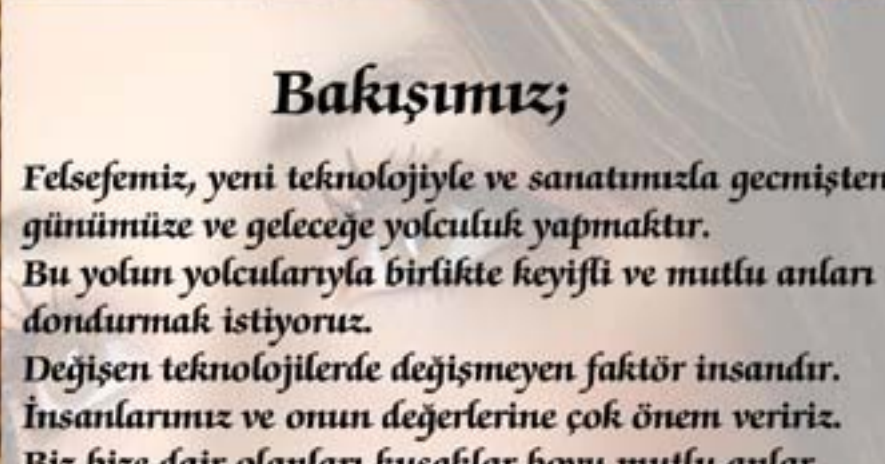
ARMELIT

folk dance costumes

Siz hayal edin biz yapalım

Ali Baba Caddesi, No: 11 Dolayoba - Pendik / İstanbul • Tel.: (0216) 379 72 70 • Fax: (0216) 379 08 56
E-mail: armelit@mail.koc.net • Web: www.armelit.net

Bakışımız;

Felsefemiz, yeni teknolojiyle ve sanatımızla geçmişten günümüze ve geleceğe yolculuk yapmaktır. Bu yolun yolcularıyla birlikte keyifli ve mutlu anları dondurmak istiyoruz.

Değişen teknolojilerde değişmeyen faktör insandır. İnsanlarımız ve onun değerlerine çok önem veririz. Biz bize dair olanları kuşaklar boyu mutlu anlar olarak sunmak istiyoruz.

Felsefemizde nostalji var, kalite var, sözümüzün arkasında durmak var, kusacası sevgi var.

SEVENLERİMİZİ BEKLİYORUZ...

Kızılelma Cad. No:2 Fındıkzade / İstanbul
0212 588 11 52 - 588 01 73

K.M.Paşa Cad. 293 K.M.Paşa / İstanbul
0212 530 87 56 - 530 87 25

focusdijital @ focusdijital.com www.focusdijital.com

FOCUS DIGITAL
FOTOĞRAFÇILIK

dizayn dağıtım

en iyi,
en büyükten daha büyüktür.

Çağlayan Görsel Mh. Çampark Sk. No. 22/2 Kağthane / İSTANBUL
Tel. : (0212) 210 47 34 Faks : (0212) 210 15 32
info@dizaynkurye.com www.dizaynkurye.com

BUİSE ÇİÇEKÇİLİK

*Dünya'nın
her yerine çiçek*

Fevziye Cad. No:126 Fatih / İSTANBUL
Tel/Fax : (0212) 521 88 79 - 631 54 91
Gsm : (0532) 415 87 47

ÇALIŞMALARIMIZ

- Işıklı Neon Çatı Reklamları
- Direkli Totem Reklamlar
- Polikarbon ve Vinli Germe Reklamlar
- Yol Reklam Panoları
- Pleksiglas Işıklı Reklamlar
- Piring - Alüminyum Paslanmaz Kutu Harfler
- Flama Bayrak Bez Afiş İmalatı
- Eloksal Baskılı Alüminyum Etiketler.

AcaR Reklamcılık

TİCARET ve SANAYİ LTD. ŞTİ.

Kemeraltı Cad. Galata Beyazıt Sk. No. 21 Karaköy / İSTANBUL

Tel: (212) 252 08 35- 245 45 73 Fax: (212) 252 08 46 Gsm: (544) 345 35 95

GRAMALTIN

İSTANBUL ALTIN RAFİNERİSİ'nden

bir gramdan bir kiloya
dünyanın her yerinde
paraya çevrilebilen
saf altın külçeler.

İSTANBUL ALTIN RAFİNERİSİ

Kapalıçarşı, Acı Çeşme Sokak No:12 34440 İSTANBUL

Tel: o 212 520 34 34 / 512 34 34 ● www.iar.com.tr

HALAÇ KUYUMCULUK LTD. ŞTİ.

Orient Bazaar, Nuruosmaniye Caddesi No:77 İSTANBUL

info@iar.com.tr ● Tel: o 212 519 88 00 Pbx.

Kalitesiyle farklı,
Hizmetiyle farklı...

PINARBAŞ
matbaa ■

PINARBAŞ
digital ■

PINARBAŞ
kırtasiye ■

rami kışla cad.
topçular iş merkezi
no. 88/162
34055 topçular - istanbul
telefon : 0212 544 68 54
pinarbas.com.tr
info@pinarbas.com.tr